ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра реабілітаційних технологій

Освітня програма «Соціальна робота»
Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

«ВПЛИВ ЖІНОЧОГО (АБО ЧОЛОВІЧОГО) БЕЗРОБІТТЯ НА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ»

Здобувача освіти:
Попенюка Віталія Миколайовича

Науковий керівник:
д.пед.н., пофесор
Давиденко Ганна Віталіївна

Рецензент:
к.пед.н., доц. Шульга Г.Б.

Допущено до захисту рішенням реабілітаційних технологій
Протокол № 10 від «20» травня 2026 р.
Завідувач кафедри _____ Башинська О.І.
(підпис)

Вінниця – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП…… 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЖІНОЧОГО АБО ЧОЛОВІЧОГО БЕЗРОБІТТЯ НА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ …… 6

1.1 Безробіття як соціально-економічна проблема та чинник трансформації сімейних відносин ……..…….. 6

1.2 Жіноче та чоловіче безробіття у контексті сімейних ролей, функцій і внутрішньосімейної взаємодії ……..... 11

1.3 Можливості соціальної роботи та діяльності центру зайнятості у підтримці безробітних осіб і попередженні негативного впливу безробіття на сімейні відносини ..……... 19

Висновки до першого розділу……... 29

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЖІНОЧОГО АБО ЧОЛОВІЧОГО БЕЗРОБІТТЯ НА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НА БАЗІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ ……...…….. 31

2.1 Програма, методи та організація емпіричного дослідження впливу жіночого і чоловічого безробіття на сімейні відносини …… 31

2.2 Характеристика емпіричного дослідження та аналіз результатів впливу жіночого або чоловічого безробіття на сімейні відносини…..... 35

2.3 Обґрунтування змісту соціального проєкту соціальної підтримки безробітних осіб, спрямованої на зниження негативного впливу безробіття на сімейні відносини …… 57

Висновки до другого розділу …… 67

ВИСНОВКИ…… 70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 74

ДОДАТКИ…… 79

ВСТУП

Актуальність теми. Безробіття є не лише економічною, а й виразною соціальною проблемою, яка безпосередньо впливає на стабільність сім'ї, характер внутрішньосімейної взаємодії, емоційний стан її членів, розподіл ролей і виконання основних сімейних функцій. Втрата роботи або тривала незайнятість змінює звичний спосіб життя людини, посилює почуття невпевненості, тривоги, соціальної вразливості, що нерідко позначається на якості подружніх стосунків, батьківсько-дитячій взаємодії та загальному психологічному кліматі в родині. Особливої ваги ця проблема набуває тоді, коли безробіття розглядається крізь призму гендеру, оскільки жіноче або чоловіче безробіття по-різному впливає на сімейні ролі, очікування, рівень відповідальності та сприйняття власної значущості в сім'ї.

Дослідження впливу жіночого або чоловічого безробіття на сімейні відносини є актуальним і з практичної точки зору, оскільки дає змогу глибше зрозуміти соціальні наслідки незайнятості та обґрунтувати напрями підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. У сучасних умовах нестабільності ринку праці, вимушених професійних змін, соціально-економічної напруги та трансформації традиційних моделей сімейного життя проблема безробіття виходить за межі індивідуальної трудової ситуації й перетворюється на чинник, що впливає на благополуччя всієї родини. Саме тому вивчення цієї теми є важливим для розвитку соціальної роботи, удосконалення діяльності центрів зайнятості та розроблення ефективних форм соціальної підтримки, спрямованих не лише на працевлаштування, а й на збереження сімейної стійкості та гармонізацію сімейних відносин..

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчує, що обрана тема перебуває на перетині кількох взаємопов'язаних наукових напрямів, серед яких провідне місце посідають дослідження ринку праці, соціального захисту безробітних, організації соціальної роботи та функціонування системи соціальних послуг. Питання трансформації ринку праці в сучасних кризових

умовах розкрито у працях В. Близнюк і Л. Яценко. Правові, соціально-політичні та організаційні засади підтримки безробітних осіб висвітлено у працях В. Гапочки, О. Ляшенко, Н. Мокрицької, а також у чинних нормативно-правових актах, що регулюють сферу зайнятості населення, соціальних послуг і діяльність кар'єрних радників. Теоретико-методологічні основи соціальної роботи розкриваються у працях А. Капської, Г. Давиденко, А. Поляничко, В. Давиденко і С. Саволюк, Р. Рудкевич, О. Сільвестрової, де увага зосереджується на змісті, технологіях, суб'єктах і сучасних практиках надання соціальної допомоги. Разом із тим аналіз показує, що при достатньому висвітленні проблем безробіття, соціального захисту та організації соціальної роботи питання впливу жіночого або чоловічого безробіття саме на сімейні відносини, внутрішньосімейні ролі, емоційний клімат і характер взаємодії в сім'ї залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює наукову та практичну значущість обраної теми дослідження.

Мета дослідження – полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні впливу жіночого або чоловічого безробіття на сімейні відносини, а також у визначенні можливостей соціальної роботи і діяльності центру зайнятості щодо мінімізації негативних наслідків безробіття для сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розуміння безробіття як соціально-економічного явища та з'ясувати його вплив на сімейні відносини.

2. Охарактеризувати особливості жіночого або чоловічого безробіття у контексті сімейних ролей, внутрішньосімейної взаємодії та можливостей соціальної підтримки з боку центру зайнятості.

3. Розробити програму та провести емпіричне дослідження впливу безробіття на сімейні відносини на базі центру зайнятості.

4. Узагальнити результати емпіричного дослідження та обґрунтувати зміст соціального проєкту або програми підтримки, спрямованої на зниження негативного впливу безробіття на сімейні відносини.

Об’єкт дослідження – вплив безробіття на сімейні відносини як соціально-психологічний і соціально-економічний процес, що виявляється в умовах трансформації трудової зайнятості, сімейних ролей і системи соціальної підтримки населення.

Предмет дослідження – особливості впливу жіночого або чоловічого безробіття на емоційний клімат сім’ї, внутрішньосімейні ролі, комунікацію та характер сімейних відносин, а також можливості соціальної роботи і діяльності центру зайнятості щодо зниження негативних наслідків безробіття для сім’ї..

Методи дослідження. Серед загальнонаукових методів були використані аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та інтерпретація, що дали змогу опрацювати теоретичні підходи, статистичні матеріали та емпіричні результати. До емпіричних методів належали аналіз документів, анкетування та експертне опитування.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості. Експериментальною роботою було охоплено 30 осіб, з числа клієнтів та 5 фахівців, серед яких 2 кар’єрних радники, психолог, фахівець із працевлаштування та представник адміністрації.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано статтю у науково-практичному журналі «Подільський науковий вісник» № 2 2026 року на тему: «Безробіття як чинник трансформації сімейних ролей і внутрішньосімейної взаємодії».

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (48 найменувань) та 1 додатку. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 73 сторінок комп’ютерного тексту, містить 4 таблиці і 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЖІНОЧОГО АБО ЧОЛОВІЧОГО БЕЗРОБІТТЯ НА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ

1.1. Безробіття як соціально-економічна проблема та чинник трансформації сімейних відносин

У сучасних умовах безробіття розглядається не лише як економічний показник дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили, а як складне соціальне явище, що впливає на рівень життя населення, соціальну стабільність, психологічне самопочуття людини та функціонування сім'ї. У науковій літературі безробіття пов'язується з втратою доходу, погіршенням можливостей професійної самореалізації, посиленням соціальної вразливості особи, а також із необхідністю розширення механізмів соціального захисту та підтримки на рівні держави й громади [6]. За таких обставин проблема безробіття виходить за межі суто трудових відносин і набуває ширшого соціального значення, оскільки зачіпає не лише окрему людину, а й найближче сімейне оточення.

Безробіття має складну внутрішню структуру і в науковому дискурсі розглядається як багатоаспектне явище, що формується під впливом економічних, демографічних, інституційних і соціально-психологічних чинників. Його виникнення може бути пов'язане зі структурними змінами в економіці, невідповідністю між професійною підготовкою населення та потребами роботодавців, територіальними дисбалансами ринку праці, вимушеною міграцією, скороченням виробництва та кризовими явищами в суспільстві [3]. У такому контексті безробіття слід розуміти не лише як відсутність оплачуваної праці, а як стан порушення соціальної стабільності людини, що негативно впливає на її соціальний статус, рівень самостійності, життєві перспективи та відчуття особистої ефективності.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного часу, коли ринок праці зазнає істотних структурних змін. Як зазначають В.В. Близнюк і Л.Д. Яценко, війна спричинила масштабні трансформації зайнятості, територіальні диспропорції ринку праці, переміщення населення, скорочення робочих місць і посилення нестабільності трудових позицій населення [3]. У такій ситуації безробіття стає чинником не лише економічного ризику, а й соціального напруження, що позначається на здатності людини виконувати звичні соціальні ролі, підтримувати попередній рівень сімейного добробуту та зберігати стабільність внутрішньосімейних відносин.

Соціальна небезпека безробіття полягає в тому, що воно породжує не лише економічні втрати, а й довготривалі наслідки для соціального розвитку особи та родини. Тривала відсутність роботи часто супроводжується зниженням самооцінки, втратою професійної ідентичності, послабленням соціальних зв'язків, формуванням залежної позиції щодо зовнішньої допомоги та зростанням ризику соціального виключення. У масштабі суспільства це проявляється у посиленні бідності, зростанні навантаження на систему соціального захисту, поглибленні соціальної нерівності та загостренні проблем адаптації вразливих категорій населення до змін ринку праці [6].

Нормативно-правове поле України визначає безробіття як об'єкт державного регулювання та соціального захисту. Закон України «Про зайнятість населення» [34] закріплює засади державної політики у сфері зайнятості, права громадян на сприяння у працевлаштуванні та механізми підтримки осіб, які втратили роботу. Закон України «Про соціальні послуги» [36] розширює розуміння допомоги людині, яка опинилася у складних життєвих обставинах, передбачаючи соціальні послуги як інструмент підтримки, адаптації та профілактики соціального неблагополуччя. Як підкреслює В. М. Гапочка, соціальний захист безробітних у сучасних умовах має враховувати не лише матеріальний аспект, а й потребу особи в соціальній

стабільності, відновленні активності та поверненні до повноцінної участі в суспільному житті [6].

Безробіття істотно впливає на сімейні відносини, оскільки змінює усталений баланс відповідальності, ролей і очікувань усередині сім'ї. Втрата роботи одним із членів родини часто супроводжується зниженням матеріальної забезпеченості, переглядом щоденних практик, перерозподілом побутових і фінансових функцій, що нерідко породжує підвищену напругу, конфлікти, взаємні претензії та емоційне виснаження. У контексті соціальної політики сім'я розглядається як базове середовище задоволення потреб особи, а тому будь-які порушення у сфері зайнятості прямо або опосередковано впливають на її стійкість і функціональність [21]. З огляду на це безробіття слід тлумачити як чинник трансформації сімейних відносин, який змінює не лише економічний стан родини, а й характер комунікації, рівень психологічної безпеки та відчуття взаємної підтримки.

Особливу увагу в межах даного дослідження необхідно приділити тому, що безробіття по-різному позначається на сімейних відносинах залежно від статі особи, яка втратила роботу. У суспільстві зберігаються певні гендерні уявлення щодо ролі жінки і чоловіка в забезпеченні сім'ї, виконанні побутових обов'язків, вихованні дітей та матеріальній відповідальності, тому жіноче або чоловіче безробіття може по-різному впливати на самосприйняття особи і на характер реакції з боку інших членів родини. У таких умовах втрата зайнятості здатна провокувати перегляд сімейних ролей, зміну розподілу відповідальності, загострення напруженості у подружніх стосунках і зниження рівня емоційної підтримки в сім'ї, що робить цю проблему важливою не лише для економічного, а й для соціально-психологічного аналізу [26].

У період кризових змін соціальні наслідки безробіття посилюються, оскільки до матеріальних труднощів додаються невизначеність майбутнього, зростання тривожності та зниження суб'єктивного відчуття контролю над власним життям. У колективній монографії за редакцією Г.В. Давиденко підкреслюється, що сучасна соціальна робота в умовах кризових змін має

реагувати на комплексні виклики, де економічні втрати поєднуються з психологічними, поведінковими та комунікативними проблемами [8]. У цьому сенсі наслідки безробіття для сім'ї не обмежуються зменшенням доходів, а проявляються у зміні емоційного клімату, послабленні сімейної згуртованості, зростанні ризику ізоляції та ускладненні взаємодії між членами родини. Методичні підходи до психосоціальної підтримки сімей у кризових обставинах також засвідчують, що тривале соціальне напруження, відсутність стабільних ресурсів і невизначеність статусу одного з членів сім'ї можуть негативно позначатися на загальному функціонуванні родини [7].

Для розуміння безробіття як чинника трансформації сімейних відносин важливо враховувати і міжсекторний характер сучасної підтримки населення. Дослідники наголошують, що ефективне реагування на складні життєві обставини потребує взаємодії державних інституцій, соціальних служб, громад і фахівців соціальної сфери [24]. На рівні громади соціальна політика і система соціальної роботи мають забезпечувати не лише адресну допомогу безробітним, а й створювати умови для попередження соціального виключення, збереження сімейного потенціалу та підтримки адаптаційних можливостей родини. Саме тому проблема безробіття повинна розглядатися у ширшому контексті соціального благополуччя сім'ї, а не лише як індивідуальна невдача у сфері працевлаштування.

У подоланні негативних наслідків безробіття важливу роль відіграють не лише заходи матеріальної підтримки, а й соціальна робота, спрямована на відновлення активності особи, посилення її адаптаційних можливостей та збереження соціального функціонування сім'ї. Нормативні засади діяльності кар'єрних радників і консультантів по роботі з роботодавцями свідчать про те, що сучасна служба зайнятості виконує не тільки посередницьку функцію у працевлаштуванні, а й завдання інформаційного, консультаційного та соціального супроводу клієнтів [34]. За умови міжсекторної взаємодії та належної організації соціальних послуг така підтримка може бути важливим ресурсом попередження сімейної дезадаптації, зменшення психологічної

напруги та збереження здатності родини до конструктивного подолання кризової ситуації [26].

Вплив безробіття на різні сфери сімейного життя подано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Сфера впливу	**Прояви безробіття**	**Можливі наслідки для сімейних відносин**	**Потенційні напрями соціальної підтримки**
Економічна	втрата стабільного доходу, зниження рівня матеріального забезпечення, залежність від соціальних виплат	фінансова напруга в сім'ї, конфлікти щодо витрат, перегляд сімейного бюджету, відкладення важливих життєвих рішень	матеріальне консультування, сприяння працевлаштуванню, інформування про соціальні гарантії
Психологічна	тривожність, зниження самооцінки, відчуття безпорадності, емоційне виснаження	погіршення емоційного клімату в родині, зростання напруженості, образ, замкнутість, зниження взаємної підтримки	психологічна підтримка, мотиваційне консультування, кризове втручання
Рольова	порушення звичного розподілу обов'язків, зміна статусу годувальника, вимушений перерозподіл відповідальності	трансформація сімейних ролей, непорозуміння між партнерами, загострення суперечностей щодо відповідальності в сім'ї	сімейне консультування, соціальний супровід, робота з адаптацією до нових ролей
Комунікативна	зниження відкритості у спілкуванні, накопичення невдоволення, уникнення обговорення проблем	конфліктність, віддалення між членами сім'ї, послаблення довіри, ускладнення спільного прийняття рішень	розвиток навичок конструктивної комунікації, медіація, соціально-психологічна підтримка
Соціальна	звуження кола контактів, зменшення участі в суспільному житті, відчуття соціальної ізоляції	ізоляція сім'ї, послаблення зовнішньої підтримки, зростання ризику соціального виключення	залучення до програм центру зайнятості, груп підтримки, міжвідомча взаємодія
Гендерна	різне сприйняття жіночого і чоловічого безробіття через суспільні очікування щодо сімейних ролей	посилення рольових конфліктів, зміна уявлень про обов'язки жінки і чоловіка, емоційне напруження в подружжі	гендерно чутливе консультування, індивідуальна підтримка, робота з сімейними очікуваннями

Отже, безробіття є багатовимірною соціально-економічною проблемою, що відображає стан ринку праці, рівень ефективності соціальної політики та ступінь захищеності людини в суспільстві. Його наслідки поширюються на сімейну сферу, де проявляються через зміну ролей, матеріального становища, емоційного клімату та моделей взаємодії між членами родини. У цьому зв'язку дослідження впливу безробіття на сімейні відносини є важливим як у теоретичному, так і в практичному вимірах, оскільки дає змогу глибше осмислити соціальні наслідки незайнятості та обґрунтувати необхідність комплексної підтримки особи і сім'ї в діяльності служби зайнятості та системи соціальної роботи загалом.

1.2 Жіноче та чоловіче безробіття у контексті сімейних ролей, функцій і внутрішньосімейної взаємодії

Проблема жіночого та чоловічого безробіття потребує окремого теоретичного осмислення не лише в площині економічних втрат або зниження рівня зайнятості, а й у контексті змін, яких зазнає сім'я як найближче соціальне середовище людини. Безробіття жінки або чоловіка не є нейтральною подією для сімейної системи, оскільки воно втручається у вже сформований баланс ролей, очікувань, обов'язків і форм взаємодії між членами родини. У сучасних умовах нестабільності ринку праці, вимушених міграцій, змін професійної структури зайнятості та кризових суспільних процесів ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки торкається одночасно економічної, психологічної, соціальної та комунікативної сфер сімейного життя [3]. Саме тому жіноче і чоловіче безробіття доцільно розглядати не лише як індивідуальний стан відсутності роботи, а як чинник трансформації внутрішньосімейних відносин.

Рис. 1.1 Гендерні особливості впливу безробіття на сімейні відносини

Наукове розуміння безробіття у гендерному вимірі спирається на те, що становище жінки і чоловіка на ринку праці визначається не тільки рівнем освіти, професійною підготовкою чи наявністю вакансій, а й соціальними очікуваннями щодо їхніх ролей у сім'ї та суспільстві. У традиційній моделі сім'ї чоловік здебільшого асоціюється з функцією основного годувальника, матеріального забезпечення та захисту родини, тоді як жінка частіше пов'язується з виконанням доглядових, виховних і емоційно-підтримувальних функцій. Попри поступову трансформацію таких уявлень, вони й надалі впливають на сприйняття зайнятості, безробіття та економічної активності жінок і чоловіків як самими членами сім'ї, так і соціальним оточенням [21]. Тому втрата роботи чоловіком або жінкою може мати різні наслідки не лише з точки зору сімейного бюджету, а й з огляду на символічне значення їхнього трудового статусу для родини.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика жіночого і чоловічого безробіття у контексті сімейних відносин

Критерій порівняння	**Жіноче безробіття**	**Чоловіче безробіття**	**Вплив на сім'ю**
Економічна роль у сім'ї	Часто сприймається як втрата додаткового або одного з основних джерел доходу, особливо у сім'ях із подвійною зайнятістю	Частіше сприймається як втрата основного джерела матеріального забезпечення сім'ї	Зниження сукупного доходу, перегляд сімейного бюджету, зростання фінансової напруги
Зміна статусу в сім'ї	Може супроводжуватися посиленням очікувань щодо виконання домашніх і доглядових обов'язків	Може сприйматися як послаблення ролі годувальника та авторитету в сім'ї	Відбувається перегляд внутрішньосімейних ролей і балансу відповідальності
Рівень емоційної напруги	Часто виявляється у тривожності, виснаженні, внутрішньому напруженні, поєднаному з побутовим перевантаженням	Часто проявляється через пригніченість, дратівливість, замкнутість або агресивні реакції	Посилюється емоційна нестабільність у сім'ї, зростає потреба у взаємній підтримці
Розподіл побутових обов'язків	Часто автоматично збільшується обсяг домашньої праці та догляду за дітьми	Може виникати суперечність між наявністю вільного часу та небажанням брати на себе нетипові побутові ролі	Відбувається перерозподіл обов'язків, який може або стабілізувати, або дестабілізувати сімейні відносини
Зміни у вихованні дітей	Жінка може бути більш залученою у повсякденний догляд, але водночас більш емоційно виснаженою	Чоловік може зменшувати емоційну участь у взаємодії з дітьми через стрес або почуття невдачі	Діти відчувають напругу в сім'ї, зміну стилю спілкування та виховного впливу
Ризик конфліктів	Частіше пов'язаний із перевантаженням, знеціненням праці жінки та браком визнання її внеску	Частіше пов'язаний із фінансовими труднощами, кризою ролі годувальника і втратою контролю	Зростає конфліктність у подружніх стосунках та ризик сімейної дезадаптації
Потреба у соціальній підтримці	Актуальними є підтримка професійної активності, поєднання зайнятості з сімейними обов'язками, емоційна підтримка	Актуальними є відновлення мотивації до працевлаштування, подолання рольової кризи, психологічна стабілізація	Сім'я потребує комплексної підтримки, що поєднує соціальний супровід, консультування і сприяння зайнятості

Жіноче безробіття у багатьох випадках супроводжується подвійною суперечністю. З одного боку, відсутність роботи жінки може сприйматися частиною сім'ї як менш загрозлива подія, якщо в сімейній свідомості зберігається уявлення про допоміжний, а не основний характер її економічної ролі. З іншого боку, у сучасній сім'ї жіноча зайнятість часто є необхідною умовою забезпечення стабільного рівня життя, а тому її втрата суттєво впливає на матеріальне становище родини, доступ до послуг, якість харчування, освіти дітей, побутові практики та загальний рівень добробуту. Крім того, безробіття жінки нерідко призводить до посилення навантаження у сфері неоплачуваної домашньої праці, оскільки сім'я може почати сприймати її як особу, яка тепер повинна компенсувати втрату професійної активності за рахунок більшої включеності в побут, догляд і виховання дітей. Унаслідок цього жінка може втрачати відчуття професійної цінності, соціальної видимості та особистої автономії, що негативно позначається на її емоційному стані та характері взаємодії з близькими [33].

Водночас чоловіче безробіття у сімейному контексті часто переживається ще гостріше через стійкий зв'язок між чоловічою ідентичністю та роллю матеріального забезпечувача. Якщо чоловік втрачає роботу, це нерідко сприймається ним самим і членами родини не лише як тимчасова економічна труднощі, а як підрив соціального статусу, зниження авторитету та ослаблення традиційної ролі в сім'ї. Така ситуація може спричиняти підвищену дратівливість, тривожність, замкнутість, відчуття меншовартості або агресивні форми реагування на стрес [33]. У сім'ї це виявляється через загострення конфліктів, напруження у подружніх відносинах, труднощі у спілкуванні з дітьми, уникнення обговорення фінансових проблем або, навпаки, надмірну конфліктність з приводу витрат, обов'язків і майбутніх життєвих рішень. Саме тому чоловіче безробіття у багатьох випадках має виразний вплив на рольову структуру сім'ї та психологічний клімат у ній.

У контексті сімейних ролей жіноче і чоловіче безробіття виступає чинником рольової перебудови. Коли один із партнерів втрачає роботу, у сім'ї

неминуче змінюється співвідношення економічної відповідальності, часу, зайнятого на побутові справи, участі у вихованні дітей та прийнятті стратегічних рішень. Якщо безробітною стає жінка, це може посилити її включеність у домашню сферу навіть у тих сім'ях, де до цього існував більш рівномірний розподіл обов'язків. Якщо ж безробітним стає чоловік, то сім'я часто стикається з необхідністю перегляду звичних моделей відповідальності, а жінка може бути змушена взяти на себе функцію основного утримувача сім'ї. Така трансформація не завжди відбувається безконфліктно, оскільки зміна ролей потребує психологічної гнучкості, високого рівня довіри та готовності до перегляду усталених сімейних сценаріїв [25]. За відсутності таких ресурсів безробіття може виступати каталізатором сімейної дезадаптації.

Значного впливу зазнають і основні функції сім'ї. Передусім порушується економічна функція, оскільки зменшення або втрата доходу впливає на здатність сім'ї задовольняти базові потреби, підтримувати звичний рівень життя та планувати майбутнє. Водночас зазнає змін виховна функція, адже стрес, пов'язаний із безробіттям, часто знижує емоційну доступність батьків для дітей, ускладнює послідовність виховного впливу та формує атмосферу тривоги в родині. Емоційно-підтримувальна функція сім'ї також послаблюється, якщо члени родини не мають достатніх ресурсів для взаємної підтримки, а безробіття починає сприйматися як джерело сорому, провини або постійної напруги [7]. Крім того, страждає рекреативна функція сім'ї, оскільки в умовах нестачі коштів та психологічного виснаження зменшуються можливості для спільного дозвілля, відпочинку та відновлення емоційної близькості. Усе це свідчить, що жіноче і чоловіче безробіття не обмежується сферою праці, а змінює сам механізм функціонування сім'ї (рис. 1.2).

Окремого розгляду потребує вплив безробіття на внутрішньосімейну взаємодію. У нормальних умовах сімейна взаємодія будується на певному балансі взаємних очікувань, ролей, комунікативних стратегій та домовленостей щодо відповідальності.

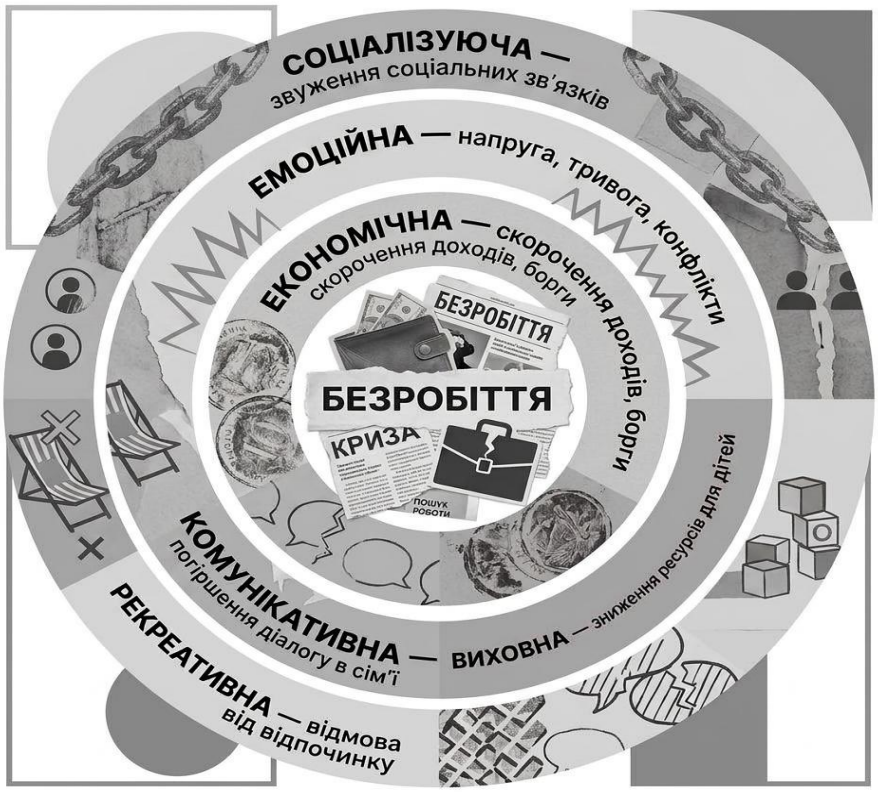

Рис. 1.2 Структура сімейних функцій, що зазнають змін під впливом безробіття

Однак ситуація безробіття нерідко руйнує цей баланс і переводить повсякденне спілкування у режим напруги. У таких сім’ях можуть посилюватися недовіра, взаємні звинувачення, образи, уникнення конструктивного обговорення проблем, а також приховані форми психологічного дистанціювання [21]. Якщо ж сім’я має достатній рівень згуртованості, відкритості та підтримки, безробіття може стати не лише кризою, а й фактором мобілізації внутрішніх ресурсів, спільного пошуку рішень і зміцнення взаємної відповідальності. Таким чином, наслідки безробіття для внутрішньосімейної взаємодії не є однаковими і значною мірою залежать від попереднього стилю стосунків, рівня комунікативної культури та здатності родини адаптуватися до змін.

Жіноче і чоловіче безробіття мають як спільні, так і відмінні риси впливу на сімейні відносини. Спільним є те, що в обох випадках безробіття створює загрозу матеріальній стабільності, провокує емоційне виснаження, загострює

питання розподілу обов’язків і може негативно впливати на психологічний клімат сім’ї. Відмінність полягає насамперед у характері соціального очікування щодо чоловіка і жінки, а також у способах інтерпретації їхнього безробіття. Безробіття чоловіка частіше пов’язується з кризою соціального статусу і підривом ролі годувальника, тоді як безробіття жінки нерідко поєднується з ризиком її «повернення» виключно в домашню сферу, посиленням залежності та знеціненням професійної самореалізації. Водночас у сучасній сім’ї, де обидва партнери беруть участь у матеріальному забезпеченні родини, жіноче безробіття також може викликати глибокі сімейні потрясіння, особливо якщо жінка була ключовим джерелом доходу або поєднувала професійну і сімейну роль у спосіб, що підтримував стабільність сімейної системи [3].

Слід наголосити, що сімейні наслідки безробіття не можуть розглядатися поза ширшим контекстом соціальної політики та соціальної роботи. Законодавство у сфері зайнятості та соціальних послуг орієнтує державні інституції на підтримку осіб, які втратили роботу, сприяння їхньому поверненню до активної зайнятості, а також надання комплексу послуг у ситуаціях складних життєвих обставин [34]. У цьому плані соціальна робота має розглядати безробіття не лише як підставу для призначення матеріальної допомоги або консультацій щодо працевлаштування, а як кризову обставину, що впливає на всю сімейну систему. Такий підхід передбачає поєднання індивідуального супроводу, сімейно орієнтованого консультування, психосоціальної підтримки, міжвідомчої взаємодії та профілактики соціальної дезадаптації. Саме завдяки такому комплексному баченню можливо не лише сприяти працевлаштуванню, а й знижувати ризик руйнування сімейних зв’язків під впливом безробіття.

Важливе місце у вирішенні цих питань посідає діяльність центрів зайнятості, які в сучасних умовах виконують не тільки функцію обліку безробітних та підбору вакансій, а й функцію соціального посередництва, підтримки, консультування та сприяння адаптації до змін ринку праці.

Запровадження соціальних послуг суб’єктам ринку праці кар’єрними радниками та спеціалізованими фахівцями розширює можливості індивідуалізованої підтримки різних категорій клієнтів [35]. У ситуації жіночого або чоловічого безробіття така підтримка є особливо важливою, оскільки дозволяє враховувати не лише професійний досвід і трудові бар’єри клієнта, а й його сімейну ситуацію, рівень психологічної напруги, наявність утриманців, особливості сімейних ролей і потребу в соціальному супроводі. Це наближає практику роботи служби зайнятості до більш чутливого, сімейно орієнтованого й гендерно зваженого підходу.

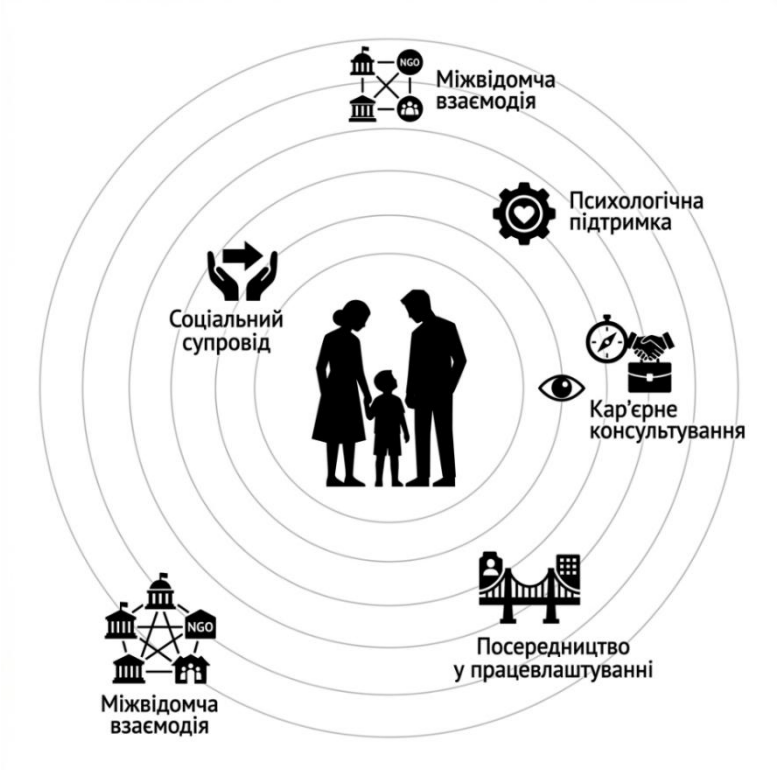

Рис. 1.3 Роль соціальної роботи у мінімізації негативного впливу безробіття на сім’ю

Отже, жіноче та чоловіче безробіття слід розглядати як багатовимірний соціальний феномен, який впливає не лише на трудовий статус особи, а й на структуру сімейних ролей, виконання основних функцій сім’ї та характер внутрішньосімейної взаємодії. Безробіття змінює матеріальні можливості родини, трансформує звичний розподіл відповідальності, впливає на емоційний стан членів сім’ї, рівень підтримки, довіри та конфліктності. У

цьому зв’язку дослідження жіночого і чоловічого безробіття в контексті сімейних відносин є важливим теоретичним підґрунтям для подальшого емпіричного аналізу та для обґрунтування практичних напрямів соціальної роботи, орієнтованих на підтримку не лише окремої безробітної особи, а й сім’ї як цілісної соціальної системи.

1.3 Можливості соціальної роботи та діяльності центру зайнятості у підтримці безробітних осіб і попередженні негативного впливу безробіття на сімейні відносини

В Україні право на працю належить до ключових соціально-економічних прав людини і фактично забезпечується через взаємодію двох тісно пов’язаних елементів. Перший елемент становить державна політика, спрямована на підтримку зайнятості населення: вона передбачає формування сприятливих умов для працевлаштування, створення можливостей для професійного зростання та перепідготовки, а також підвищення мобільності робочої сили й адаптації людини до потреб ринку праці. Другий елемент пов’язаний із системою соціального захисту у випадку втрати роботи, яка включає інструменти підтримки безробітних і гарантії на період пошуку нового місця праці. У цій комплексній моделі Державна служба зайнятості разом із територіальними органами та підрозділами, зокрема регіональними центрами зайнятості, виступає основною «точкою входу» для громадян до державних сервісів у сфері праці та водночас виконує координаційну функцію щодо впровадження активних програм зайнятості на рівні відповідного регіону [34].

Місце служби зайнятості визначається її функціональною роллю на ринку праці як державного посередника між попитом роботодавців і пропозицією робочої сили, а також як організатора комплексної підтримки осіб, які шукають роботу. Законодавство у сфері зайнятості задає інституційну логіку: формування і реалізацію політики у сфері зайнятості здійснюють уповноважені державні

органи, а практичне надання послуг і застосування інструментів сприяння зайнятості забезпечується через мережу служби зайнятості та її територіальні підрозділи. Таким чином, служба зайнятості є провідним виконавчим механізмом державних гарантій щодо реалізації права на працю і запобігання довготривалому безробіттю через профілактику соціальної ізоляції, втрати кваліфікації та зниження конкурентоспроможності людини на ринку праці [34].

Водночас служба зайнятості інтегрована у систему соціального захисту через інструменти страхування на випадок безробіття: реєстрацію статусу безробітного, організацію підбору підходящої роботи, направлення на професійне навчання/перенавчання, участь у тимчасових роботах, а також адміністрування процедур, пов'язаних із отриманням допомоги по безробіттю та виконанням взаємних зобов'язань клієнта і служби. У цій частині важливим інституційним елементом є Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, діяльність якого нормативно врегульована, а інструменти підтримки безробітних поєднують «пасивні» заходи (матеріальне забезпечення) з «активними» заходами (працевлаштування, навчання, підвищення кваліфікації) [36].

Служба зайнятості не зводиться лише до обліку безробітних або добору вакансій. У сучасній моделі вона виконує соціально-орієнтовану функцію: забезпечує доступність послуг, індивідуалізацію підтримки, роботу з вразливими групами, координацію міжвідомчої взаємодії та перенаправлення до суміжних сервісів (соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, реабілітації, підтримки роботодавців). На регіональному рівні, зокрема у Вінницькій філії Вінницького обласного центру зайнятості, це проявляється через організацію сервісів для населення й роботодавців, інформування про можливості працевлаштування та навчання, підтримку підприємницьких ініціатив і взаємодію з партнерами у громадах, що формує практичний інституційний каркас реалізації права на працю та гідну зайнятість у конкретному регіоні.

Вінницький обласний центр зайнятості як територіальна ланка Державної служби зайнятості реалізує державну політику у сфері зайнятості та виконує

одночасно сервісні й соціально-захисні функції. У логіці забезпечення права на працю центр зайнятості виступає «точкою входу» до системи підтримки людини на ринку праці: від первинного інформування та профорієнтації – до працевлаштування, професійного навчання/перенавчання, підтримки самозайнятості та супроводу у складних життєвих обставинах. При цьому законодавство визначає перелік соціальних послуг у сфері зайнятості (інформаційні й консультаційні послуги, професійна орієнтація, професійне навчання, індивідуальне планування працевлаштування, послуги для роботодавців, послуги з працевлаштування тощо), а також ключові заходи сприяння зайнятості (стимулювання створення робочих місць, підтримка самозайнятості, забезпечення стажування й першого робочого місця для молоді, громадські/тимчасові роботи, підтримка неконкурентоспроможних груп). [34]

Практична діяльність центру зайнятості зазвичай розгортається у двох взаємопов'язаних напрямах – робота з населенням (пропозиція робочої сили) та робота з роботодавцями (попит на робочу силу). Для шукачів роботи та зареєстрованих безробітних ключовими є: підбір вакансій і сприяння працевлаштуванню; кар'єрне консультування, професійна діагностика та розвиток навичок пошуку роботи (резюме, підготовка до співбесіди тощо); професійне навчання, у т.ч. за індивідуальною траєкторією та потребами ринку праці; залучення до тимчасової зайнятості й суспільно корисних робіт; підтримка самозайнятості та підприємницьких ініціатив через програми грантів/мікрогрантів. Окремо підкреслюється інструмент індивідуального планування працевлаштування, що дозволяє узгодити кроки клієнта й сервісні дії фахівців (кар'єрних радників) у досягненні реалістичного результату – працевлаштування або підвищення конкурентоспроможності.

Для роботодавців центр зайнятості виконує функції кадрового посередника та партнера у формуванні зайнятості: приймає та супроводжує вакансії, організовує підбір кандидатів (у т.ч. із використанням діагностичних інструментів), сприяє проведенню ярмарків вакансій і комунікації з потенційними працівниками, координує професійне навчання безробітних «під

замовлення» роботодавця, надає консультації щодо зайнятості та страхування на випадок безробіття, підтримує роботодавців у ситуаціях запланованого вивільнення персоналу, а також адмініструє/супроводжує програми компенсацій і стимулів (зокрема у випадку працевлаштування ВПО, підтримки створення робочих місць, окремих програм для вразливих груп).

Важливим сучасним вектором діяльності є цифровізація сервісів і зниження бар'єрів доступу до послуг. Зокрема, механізми подання заяв і отримання статусу безробітного та призначення допомоги з безробіття доступні онлайн; передбачені спрощені процедури для ВПО та осіб із територій, де тривали/тривають бойові дії, що є суттєвим елементом соціальної підтримки в умовах війни.

Цільові групи клієнтів центру зайнятості охоплюють як громадян, так і роботодавців. До груп населення належать шукачі роботи та безробітні (законодавчо визначені, зокрема, як особи віком від 15 до 70 років, які не мають заробітку й готові приступити до роботи), молодь, особи передпенсійного віку, внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї та інші категорії, що потребують посиленої підтримки у доступі до праці.

У регіональному вимірі це підсилюється спеціалізованими сервісними «лінійками» (підтримка ВПО, профорієнтація, «перша робота», програми компенсацій для роботодавців, навчання тощо), що відображає орієнтацію служби на потреби різних груп клієнтів і на практичне забезпечення гідної зайнятості

Організаційна побудова Вінницького обласного центру зайнятості поєднує обласний рівень управління (координація, планування, методичний супровід, фінансово-адміністративні функції) та мережу територіальних підрозділів, через які безпосередньо надаються послуги населенню і роботодавцям. На території області функціонують філії та їхні структурні одиниці (управління/відділи), що забезпечує «присутність» служби зайнятості в громадах і наближеність сервісів до клієнта. Це підтверджується офіційно оприлюдненим переліком контактів структурних підрозділів, де наведено філії та підпорядковані їм

відділи/управління в межах області (зокрема, Вінницька, Гайсинська, Жмеринська, Могилів-Подільська, Тульчинська, Хмільницька філії та їхні територіальні підрозділи).

Внутрішня організаційна структура обласного центру зайнятості відображає розподіл ключових функцій між управліннями та відділами. Структурна схема центру передбачає наявність керівництва (директор, заступники) та профільних блоків, серед яких управління організації надання послуг (зокрема, підрозділи, пов'язані з працевлаштуванням і рекрутингом), управління реалізації програм зайнятості (робота з роботодавцями, організація професійного навчання), фінансовий блок і бухгалтерський облік, правове забезпечення та антикорупційні функції, робота з персоналом, організаційна робота, ІТ та електронні сервіси, комунікації, а також господарське забезпечення й закупівлі. Такий розподіл дозволяє одночасно підтримувати стандартизовані процедури надання послуг і гнучко реагувати на запити клієнтів та ринку праці в регіоні.

Взаємодія з територіальними громадами (ОТГ/ТГ) є одним із практично важливих напрямів роботи служби зайнятості, оскільки саме на рівні громади концентруються локальні потреби ринку праці та можливості створення/збереження робочих місць. Співпраця з громадами ґрунтується на партнерських відносинах і розглядається як пріоритет для досягнення спільних цілей. На практиці це може включати обговорення перспектив розвитку громади, стимулювання створення нових робочих місць, підтримку малого підприємництва та питання легалізації зайнятості, а також координацію заходів активної політики зайнятості на місцевому рівні.

Взаємодія з роботодавцями займає центральне місце у діяльності центру зайнятості, адже без сформованого попиту на робочу силу неможливо досягти стійких результатів у працевлаштуванні. У матеріалах служби зайнятості акцентовано, що ефективна співпраця з роботодавцями передбачає вивчення потреб ринку праці, оперативну допомогу в укомплектуванні вакансій та підбір кандидатів із застосуванням інструментів рекрутингу. На регіональному рівні ця

взаємодія реалізується, зокрема, через проведення ярмарків вакансій та інших форматів прямої комунікації між роботодавцями й шукачами роботи; у повідомленні Вінницького ОЦЗ описано ярмарок вакансій як майданчик зустрічі сторін ринку праці та наведено приклади роботодавців-учасників і актуальних потреб у кадрах.

Окремим компонентом інституційної взаємодії є співпраця із соціальними партнерами – державними й недержавними організаціями, що доповнюють або підсилюють можливості служби зайнятості у підтримці клієнта. Практика залучення соціальних партнерів простежується у форматах спільних профорієнтаційних та інформаційних заходів, які підвищують поінформованість населення і розширюють доступ до ресурсів. Також фіксується співпраця з громадськими організаціями у питаннях працевлаштування, зокрема для ВПО, що є особливо актуальним у контексті війни та підвищених ризиків соціально-трудової дезадаптації. На макрорівні розвиток партнерських підходів корелює з логікою соціального діалогу, який підтримують інституції тристоронньої взаємодії (держава – роботодавці – профспілки) у сфері соціально-економічної політики.

У діяльності центру зайнятості соціальна робота проявляється як практика забезпечення права на працю через поєднання сервісів працевлаштування з соціальною підтримкою людини, яка втратила роботу або має труднощі доступу до зайнятості. Це означає не лише «підбір вакансії», а й оцінку потреб клієнта, виявлення бар’єрів (кваліфікаційних, інформаційних, соціальних, психологічних, сімейних, медичних), підсилення мотивації до праці, формування реалістичної траєкторії працевлаштування та організацію взаємодії з іншими інституціями. Законодавчо визначено, що соціальні послуги у сфері зайнятості включають інформаційні й консультаційні послуги, професійну орієнтацію, професійне навчання, індивідуальне планування працевлаштування, послуги для роботодавців, послуги з працевлаштування та інші пов’язані послуги.

Організаційно такі послуги надаються через ролі та процедури, закріплені урядовим порядком: адміністратор забезпечує первинний прийом, профілювання та маршрутизацію клієнта, кар’єрний радник здійснює супровід і консультування з метою працевлаштування, а спеціалізований кар’єрний радник працює з клієнтами з низькими можливостями працевлаштування і ризиком тривалого безробіття.

Соціально-орієнтований характер послуг для шукачів роботи полягає в тому, що клієнт розглядається не як «одиниця обліку», а як людина з індивідуальною життєвою ситуацією, ресурсами та обмеженнями. У межах чинного правового поля центр зайнятості забезпечує комплекс соціальних послуг у сфері зайнятості та заходів сприяння зайнятості, серед яких ключовими для шукачів роботи є: інформаційні й консультаційні послуги, професійна орієнтація, професійне навчання, індивідуальне планування працевлаштування та послуги з працевлаштування. [34]

Першим практичним інструментом супроводу є організація доступу до послуги: звернення може відбуватися очно через підрозділи служби зайнятості або онлайн. Зокрема, подання заяви на отримання статусу безробітного та старт взаємодії із службою зайнятості доступні через електронні сервіси (портал «Дія»), що знижує бар’єри звернення для осіб, які переміщені, мають обмежену мобільність або перебувають у складних умовах.

Після первинного контакту застосовується профілювання (оцінка мотивації та можливостей працевлаштування) і формується індивідуалізована стратегія підтримки. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», індивідуальне планування працевлаштування передбачає визначення переліку та послідовності соціальних послуг і заходів сприяння зайнятості з урахуванням результатів профілювання, що фіксується в індивідуальному плані працевлаштування [35].

Практично цей підхід реалізується через роботу кар’єрного радника, який разом із клієнтом узгоджує кроки пошуку роботи, активні заходи та, за потреби,

освітні траєкторії, а також здійснює моніторинг виконання плану та коригування маршруту.

Далі застосовується блок інформаційно-консультаційної підтримки, що включає роз'яснення прав і обов'язків, доступних програм, стану ринку праці, вимог роботодавців, а також формування навичок пошуку роботи (самопрезентації, підготовки резюме, проходження співбесіди). Урядовий порядок прямо визначає, що адміністратор центру зайнятості забезпечує надання повної інформації про порядок і умови отримання послуг, перелік документів, умови набуття статусу безробітного та інші ключові параметри взаємодії.

Важливим інструментом саме «соціальної» компоненти є профорієнтація та кар'єрне консультування, які допомагають клієнту співвіднести власні здібності й інтереси з можливостями ринку праці та ухвалити реалістичне рішення щодо працевлаштування або зміни професійної траєкторії. Державна служба зайнятості підтримує це через офіційні сервіси профорієнтації та розвитку кар'єри, зокрема онлайн-платформу з тестуванням і матеріалами для самооцінювання та планування кар'єри.

Окремий напрям супроводу – підвищення конкурентоспроможності клієнта через професійне навчання. Закон визначає професійне навчання як одну з базових соціальних послуг у сфері зайнятості, а урядовий порядок деталізує інструменти його реалізації, включно з навчанням зареєстрованих безробітних та ваучерами для окремих категорій громадян.

Для клієнтів це означає можливість отримати нову кваліфікацію або підвищити наявну, що прямо впливає на шанс працевлаштування, особливо в умовах структурних змін на ринку праці.

Нарешті, ядром супроводу лишається сприяння працевлаштуванню: підбір підходящої роботи, організація комунікації з роботодавцями, участь у заходах із працевлаштування, а за потреби – залучення до тимчасових форм зайнятості. У межах правової моделі це розглядається як поєднання «послуг з працевлаштування» та «заходів сприяння зайнятості», серед яких окремо названі підтримка самозайнятості/підприємництва, стажування, громадські та інші

роботи тимчасового характеру, а також інші програми, запроваджені рішеннями Уряду.

Оцінювання ролі соціальної роботи у діяльності Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості доцільно здійснювати через призму того, як саме соціально-орієнтовані підходи підсилюють результативність сервісів зайнятості та наближають їх до стандартів гідної праці. У практичній площині соціальна робота в службі зайнятості виконує функцію «людиноцентричного мосту» між ринком праці та конкретною життєвою ситуацією клієнта, коли запит на працевлаштування поєднується з психологічними, сімейними, фінансовими, правовими та комунікаційними викликами. Саме тому її внесок проявляється не лише у факті підбору вакансії, а й у зниженні бар'єрів, які унеможливлюють стабільне працевлаштування, збереження зайнятості та відновлення соціального функціонування людини.

У межах практики оцінка здійснюється за логікою «процес–результат». На рівні процесу аналізується доступність і зрозумілість послуг для клієнтів, коректність первинного контакту, якість комунікації та консультування, своєчасність реагування, дотримання конфіденційності й етичних принципів, а також рівень індивідуалізації роботи з урахуванням потреб, компетенцій, стану здоров'я, сімейних обставин і попереднього досвіду зайнятості. Окремо фіксується, наскільки послідовно застосовуються інструменти профілювання потреб, чи забезпечується безперервність супроводу (від первинного звернення до працевлаштування або навчання), і чи працює система перенаправлення до партнерських сервісів у громаді у випадках, коли клієнту потрібна додаткова підтримка поза межами суто «ринкових» рішень.

На рівні результату оцінюється ефективність підтримки клієнтів через досягнення стійких змін: працевлаштування з прийнятними умовами, підвищення конкурентоспроможності завдяки професійному навчанню або перекваліфікації, відновлення мотивації до активного пошуку роботи, формування реалістичного професійного плану та зменшення ризиків повторного безробіття. Важливим індикатором також є стабілізація соціального

становища клієнта: зниження рівня стресу, підвищення впевненості у власних можливостях, поліпшення здатності до самопрезентації та проходження співбесід, а також посилення навичок прийняття рішень у ситуації економічної невизначеності. У цьому контексті соціальна робота сприяє не лише «виходу на роботу», а й утриманню зайнятості, що є ключовою ознакою гідної праці та довгострокової соціальної стабільності.

Особливе значення соціальна робота має при супроводі вразливих груп, для яких бар'єри доступу до праці є комплексними та часто взаємопідсилюють одне одного. Під час практики доцільно аналізувати, як організовується підтримка ВПО, осіб з інвалідністю, ветеранів і членів їхніх сімей, одиноких батьків/матерів, молоді без досвіду, людей віком 50+, осіб у складних життєвих обставинах. Ефективність у цих випадках пов'язана з наявністю кейс-менеджменту, чітких маршрутів перенаправлення, міжвідомчої взаємодії з соціальними службами, медичними та освітніми установами, органами місцевого самоврядування, а також із здатністю фахівців центру зайнятості працювати з мотивацією, самооцінкою, наслідками тривалого безробіття й сімейним напруженням.

Підсумовуючи, роль соціальної роботи у забезпеченні гідної зайнятості проявляється у підвищенні якості сервісу та «життєвої придатності» рішень для клієнта: працевлаштування розглядається як складова відновлення соціальної спроможності, а не як одноразовий результат. Ефективність підтримки визначається тим, наскільки центр зайнятості не лише надає стандартні послуги, а й забезпечує індивідуальний супровід, зменшує структурні та особистісні бар'єри, запобігає дискримінації, активує партнерські ресурси громади та формує умови для стійкої зайнятості, що безпосередньо впливає на рівень добробуту й стабільність сімейних відносин клієнтів.

Висновки до першого розділу

У першому розділі встановлено, що безробіття є не лише економічною категорією, яка відображає порушення рівноваги на ринку праці, а й складною соціальною проблемою, що впливає на матеріальний стан людини, її психологічне самопочуття, соціальний статус і характер повсякденного функціонування сім'ї. Узагальнення теоретичних підходів дало змогу розглядати безробіття як явище, наслідки якого поширюються далеко за межі сфери працевлаштування, охоплюючи економічну, емоційну, комунікативну, рольову та виховну площини сімейного життя.

З'ясовано, що в сучасних умовах нестабільності ринку праці, воєнних викликів, вимушених переміщень населення та структурних змін у зайнятості проблема безробіття набуває особливої гостроти. Втрата роботи в таких умовах означає не тільки зниження або втрату доходу, а й посилення соціальної вразливості особи, звуження життєвих перспектив, зростання тривожності та ускладнення адаптації до нових обставин. Саме тому безробіття доцільно тлумачити як чинник соціальної дестабілізації, який безпосередньо позначається на стійкості сімейної системи.

Теоретичний аналіз засвідчив, що сім'я однією з перших реагує на ситуацію безробіття одного з її членів. Це проявляється у перегляді сімейного бюджету, зміні звичних моделей розподілу обов'язків, підвищенні рівня емоційної напруги, ускладненні комунікації та зростанні ризику конфліктів. Водночас наслідки безробіття не є однаковими для всіх сімей, оскільки їхня глибина залежить від рівня згуртованості родини, попереднього стилю взаємодії, наявності внутрішніх і зовнішніх ресурсів підтримки, а також від здатності членів сім'ї спільно адаптуватися до кризових змін.

Важливим результатом першого розділу стало обґрунтування того, що жіноче і чоловіче безробіття мають не тотожний, а диференційований вплив на сімейні відносини. Така відмінність зумовлена стійкими суспільними уявленнями про ролі жінки і чоловіка в сім'ї, про характер їхньої економічної

участі, відповідальності за добробут родини, виховання дітей та побутове забезпечення. Отже, гендерний аспект безробіття має принципове значення для розуміння того, як саме змінюються внутрішньосімейні ролі, статуси та очікування в ситуації втрати роботи.

У ході аналізу встановлено, що жіноче безробіття часто супроводжується не лише втратою доходу, а й ризиком посилення неоплачуваної домашньої праці, зростанням залежності від інших членів сім'ї та знеціненням професійної самореалізації жінки. За таких умов сім'я може почати сприймати відсутність зайнятості жінки як підставу для її більшої включеності у побутову та доглядову сферу, що нерідко посилює емоційне виснаження, внутрішнє напруження та відчуття недооціненості. Це дає підстави стверджувати, що жіноче безробіття є не лише питанням зайнятості, а й проблемою збереження соціальної суб'єктності жінки в межах сімейної системи.

Чоловіче безробіття, своєю чергою, частіше пов'язується з кризою ролі годувальника, зниженням відчуття власної значущості, втратою статусної впевненості та підвищенням ризику деструктивних емоційних реакцій. У сімейному середовищі це може виявлятися через дратівливість, замкнутість, уникнення обговорення проблем, загострення суперечностей щодо фінансів і відповідальності або через послаблення емоційного контакту з партнером і дітьми.

Узагальнення матеріалу першого розділу дає підстави для висновку, що безробіття слід розглядати як багатовимірний соціальний чинник, який трансформує сімейні відносини через економічні втрати, рольову перебудову, емоційне виснаження та зміну комунікативних практик. Теоретичний аналіз підтвердив доцільність подальшого емпіричного дослідження цієї проблеми на базі центру зайнятості, оскільки саме така інституція дає можливість виявити реальні прояви гендерно зумовленого впливу безробіття на сім'ю та обґрунтувати напрями соціальної роботи, спрямовані на підтримку безробітних осіб і збереження сімейної стійкості.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЖІНОЧОГО АБО ЧОЛОВІЧОГО БЕЗРОБІТТЯ НА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НА БАЗІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ

2.1 Програма, методи та організація емпіричного дослідження впливу жіночого і чоловічого безробіття на сімейні відносини

Емпіричне дослідження впливу жіночого та чоловічого безробіття на сімейні відносини та обґрунтування шляхів соціальної підтримки було проведено на базі Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості. Вибір саме цієї установи як бази дослідження зумовлений тим, що центр зайнятості виступає важливим інституційним осередком реалізації державної політики у сфері зайнятості, професійного консультування, перенавчання, соціального супроводу безробітних осіб та взаємодії з роботодавцями. Крім того, у практиці діяльності служби зайнятості концентруються не лише питання працевлаштування, а й ширший комплекс соціальних проблем, пов’язаних із втратою роботи, зниженням доходів, зміною соціального статусу людини, напруженням у сімейних стосунках та потребою в психологічній і соціальній підтримці. Попередній аналіз статистичних і аналітичних матеріалів центру зайнятості засвідчив наявність виразних гендерних відмінностей у зверненні за послугами, рівні працевлаштування та використанні інструментів професійного навчання, що створює належне підґрунтя для подальшого поглибленого дослідження саме сімейного виміру безробіття

Метою емпіричного дослідження є виявлення особливостей впливу жіночого та чоловічого безробіття на сімейні відносини, внутрішньосімейну взаємодію, розподіл ролей і відповідальності в сім’ї, а також визначення найбільш доцільних напрямів соціальної підтримки клієнтів центру зайнятості. Досягнення цієї мети передбачало розв’язання низки

дослідницьких завдань, а саме здійснення аналізу статистичних та аналітичних матеріалів служби зайнятості, виявлення гендерних особливостей доступу до послуг і результативності працевлаштування, з'ясування того, як безробіття впливає на матеріальне становище сім'ї, емоційний клімат, рівень конфліктності, самооцінку та розподіл сімейних ролей, а також узагальнення експертного бачення працівників центру зайнятості щодо потреб клієнтів і можливих шляхів посилення соціальної підтримки.

Об'єктом дослідження є соціальна робота з безробітними жінками та чоловіками в умовах центру зайнятості. Предметом дослідження виступає вплив жіночого та чоловічого безробіття на сімейні відносини та можливості соціальної підтримки клієнтів у практиці Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості. Логіка дослідження ґрунтувалася на припущенні, що безробіття чинить не лише економічний, а й соціально-психологічний вплив на сім'ю, причому цей вплив має гендерно зумовлені особливості. Для жінок безробіття частіше поєднується з посиленням доглядового навантаження, труднощами поєднання пошуку роботи із сімейними обов'язками та потребою у гнучких формах підтримки. Для чоловіків втрата роботи може гостріше позначатися на переживанні втрати статусу годувальника, відчутті соціальної неспроможності та емоційному напруженні. Саме тому в межах дослідження було поєднано кількісні та якісні методи збору й аналізу інформації.

Емпіричне дослідження мало трьохетапну структуру. Перший етап передбачав вторинний аналіз статистичних і аналітичних матеріалів Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості. На цьому етапі вивчалися узагальнені дані щодо кількості клієнтів, які звернулися по послуги, рівня працевлаштування жінок і чоловіків, використання інструментів професійного навчання, ваучерів на навчання, а також інших форм підтримки, які надаються в межах діяльності служби зайнятості. Цей етап дав змогу визначити загальний контекст проблеми, виявити основні тенденції та

сформувати аналітичну основу для побудови авторської анкети й програми експертного опитування.

Другий етап дослідження полягав в опитуванні 30 клієнтів Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості за авторською анкетою (Додаток А). До вибірки були включені безробітні жінки та чоловіки, які перебували у статусі клієнтів центру зайнятості та мали досвід пошуку роботи або отримання послуг у сфері сприяння зайнятості. З огляду на обсяг вибірки дослідження має локальний прикладний характер і не претендує на повну статистичну репрезентативність, однак дає можливість виявити типові тенденції, характерні для конкретної практичної бази дослідження. Авторська анкета була спрямована на отримання інформації про соціально-демографічні характеристики респондентів, тривалість безробіття, причини втрати роботи, зміни в матеріальному становищі сім'ї, трансформацію сімейних ролей, характер внутрішньосімейної взаємодії, рівень конфліктності, переживання емоційної напруги, відчуття підтримки з боку близьких, а також запит на різні форми соціальної допомоги. Застосування анкетування дало змогу безпосередньо зафіксувати суб'єктивний досвід респондентів і перейти від загальної статистики зайнятості до аналізу реальних сімейних наслідків безробіття.

Третій етап передбачав експертне опитування працівників центру зайнятості. У ньому взяли участь 5 фахівців, серед яких кар'єрний радник, психолог, фахівець із працевлаштування та представник адміністрації. Залучення експертів було необхідним для того, щоб зіставити оцінки самих клієнтів із професійним баченням фахівців, які безпосередньо працюють із безробітними особами та щоденно спостерігають типові труднощі, пов'язані з втратою роботи. У межах експертного опитування з'ясовувалися питання щодо найпоширеніших гендерних відмінностей у поведінці клієнтів, типових сімейних проблем, які супроводжують безробіття, бар'єрів працевлаштування жінок і чоловіків, найбільш затребуваних видів підтримки, а також резервів удосконалення соціальної роботи в умовах служби зайнятості. Саме

експертний блок дозволяє підсилити валідність дослідження та надати більш обґрунтований характер практичним рекомендаціям.

Методичний інструментарій дослідження охоплював загальнонаукові та емпіричні методи. Серед загальнонаукових методів були використані аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та інтерпретація, що дали змогу опрацювати теоретичні підходи, статистичні матеріали та емпіричні результати. До емпіричних методів належали аналіз документів, анкетування та експертне опитування. Опрацювання результатів здійснювалося шляхом кількісного підрахунку відповідей респондентів, визначення частот і відсоткових співвідношень, зіставлення відповідей жінок і чоловіків, а також якісного узагальнення експертних суджень. Такий підхід забезпечив можливість комплексно проаналізувати проблему та виявити як загальні, так і специфічні гендерні особливості впливу безробіття на сімейні відносини.

Основними емпіричними показниками дослідження були тривалість безробіття, причини втрати роботи, рівень впливу безробіття на матеріальне становище сім’ї, зміни у розподілі сімейних ролей і обов’язків, частота виникнення конфліктів, характер емоційних переживань, відчуття підтримки з боку сім’ї, оцінка отриманих послуг центру зайнятості та найбільш актуальні потреби у соціальній підтримці. Виокремлення саме цих показників зумовлене тим, що вони дозволяють простежити не лише зовнішні наслідки безробіття, а й внутрішню динаміку сімейної взаємодії, яка в межах даної дипломної роботи виступає ключовим аналітичним фокусом.

Організація дослідження ґрунтувалася на принципах добровільності участі, анонімності, конфіденційності та коректного використання отриманої інформації виключно з науковою метою. Респондентам було повідомлено про мету опитування, узагальнений характер використання результатів та відсутність будь-яких наслідків у разі відмови від участі. Це є особливо важливим з огляду на чутливість тематики, оскільки питання безробіття, фінансових труднощів, внутрішньосімейної напруги та особистих переживань можуть сприйматися респондентами як емоційно значущі.

Таким чином, програма емпіричного дослідження побудована як комплексне поєднання вторинного аналізу матеріалів центру зайнятості, анкетування клієнтів та експертного опитування працівників установи. Така трирівнева модель дозволяє, з одного боку, зафіксувати загальні гендерні тенденції у сфері зайнятості, а з другого, виявити реальний вплив безробіття на сімейні відносини та сформувати більш обґрунтовані напрями соціальної підтримки безробітних жінок і чоловіків у практиці Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості.

2.2 Характеристика емпіричного дослідження та аналіз результатів впливу жіночого або чоловічого безробіття на сімейні відносини

Робота з вразливими групами є одним із ключових вимірів соціальної роботи в системі зайнятості, оскільки саме ці категорії громадян найчастіше стикаються з поєднанням бар’єрів, які ускладнюють реалізацію права на працю: нерівний доступ до інформації, обмеження мобільності, дефіцит актуальних компетентностей, психологічні наслідки кризових подій, дискримінаційні практики, нестабільність житлових і сімейних обставин. Нормативно така спрямованість підтримки закріплюється, зокрема, через передбачення додаткових гарантій у працевлаштуванні для окремих категорій населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці.

У межах центрів зайнятості соціальна робота з вразливими групами базується на принципі індивідуалізації підтримки та поєднанні сервісної й соціально-захисної складових. Практично це означає: первинну оцінку потреб і ризиків клієнта, визначення його можливостей працевлаштування, узгодження реалістичної траєкторії працевлаштування/навчання, а також підключення суміжних сервісів (соціального захисту, реабілітації, психологічної підтримки, освітніх можливостей, правової допомоги). Такий підхід унеможливлює «уніфіковане» обслуговування й натомість фокусується на подоланні

конкретних бар'єрів, що заважають людині вийти на ринок праці та утриматися в зайнятості.

За 2025 році Вінницька обласна служба зайнятості забезпечила працевлаштування 17001 осіб [1]. На рис. 2.1 подано розподіл для різних груп населення.

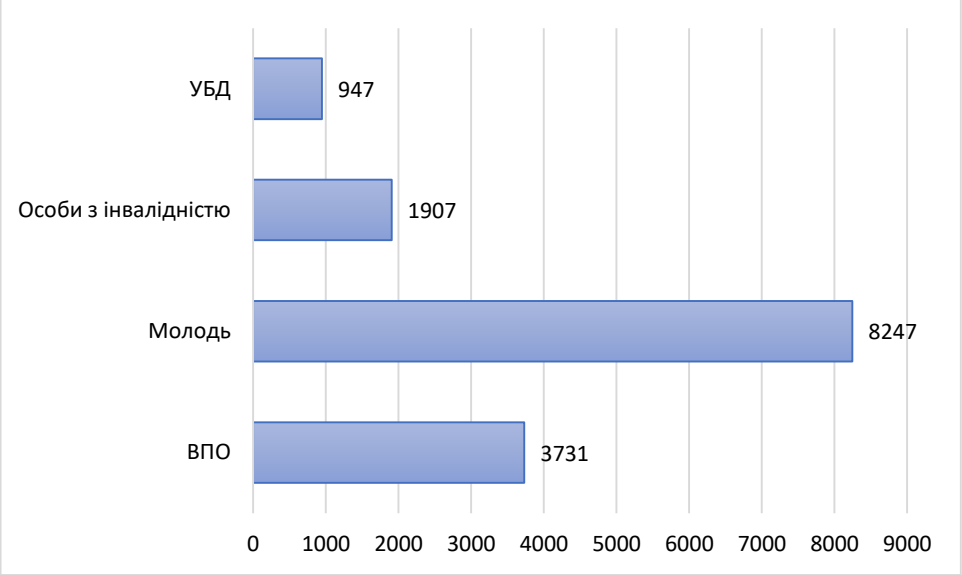

Рис. 2.1 Надано послуг Вінницьким обласним центром зайнятості у 2025 році

Окремого значення набувають інструменти стимулювання роботодавців до працевлаштування представників вразливих груп. Найпоширеніший у воєнний час приклад – підтримка зайнятості внутрішньо переміщених осіб. Нормативний механізм передбачає компенсацію роботодавцю витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО, що створює економічний стимул відкривати робочі місця та знижує ризики роботодавця під час найму.

З позиції соціальної роботи це підсилює результативність супроводу ВПО: кар'єрне консультування та підбір вакансії поєднуються з роботою над адаптацією в новій громаді, узгодженням умов праці, стабілізацією побутових чинників (логістика, житло, догляд за дітьми) і налагодженням соціальних зв'язків.

Ще один критично важливий напрям – забезпечення доступу до праці для осіб з інвалідністю, у тому числі ветеранів/ветеранок з інвалідністю внаслідок війни. Тут центральним є не лише підбір вакансії, а й створення реальних умов праці: адаптація робочого місця, забезпечення спеціальними меблями/обладнанням, пристосування робочого простору. Діє урядовий порядок компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць/місць провадження діяльності для осіб з інвалідністю, що дозволяє роботодавцю (а в окремих випадках і самозайнятій особі) компенсувати витрати на необхідні пристосування.

Уряд також публічно повідомляв про розширення програми компенсацій у контексті створення робочих місць для ветеранів з інвалідністю, що підкреслює державний пріоритет інклюзивної зайнятості.

Для багатьох вразливих груп визначальним бар'єром є невідповідність професійних компетентностей поточному попиту на ринку праці. Тому соціальна робота в центрі зайнятості активно спирається на інструменти професійного навчання та перекваліфікації, зокрема на механізм ваучерів на навчання. Державна служба зайнятості надає інформацію про порядок отримання ваучера та перелік документів, а нормативні рамки видачі ваучерів встановлені урядовою постановою (рис. 2.2).

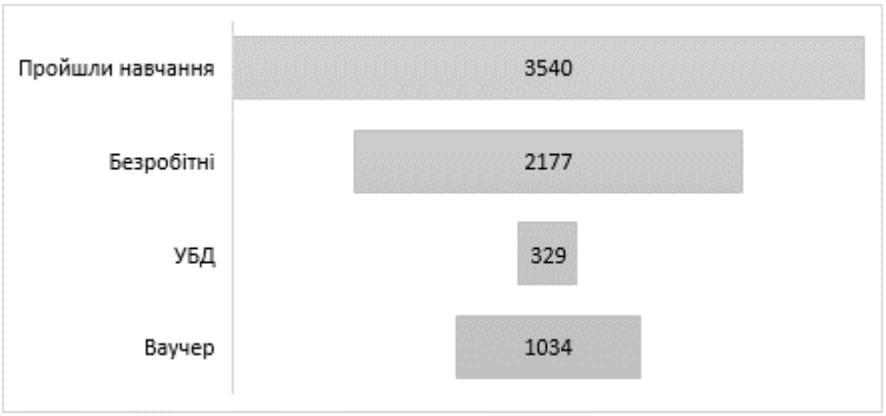

Рис. 2.2 Забезпечення професійного навчання Вінницьким обласним центром зайнятості у 2025 році

Окремо акцентується, що можливістю ваучерного навчання можуть користуватися, зокрема, захисники й захисниці/ветерани та звільнені з військової служби, що робить цей інструмент важливим елементом повернення до економічної активності (рис. 2.3).

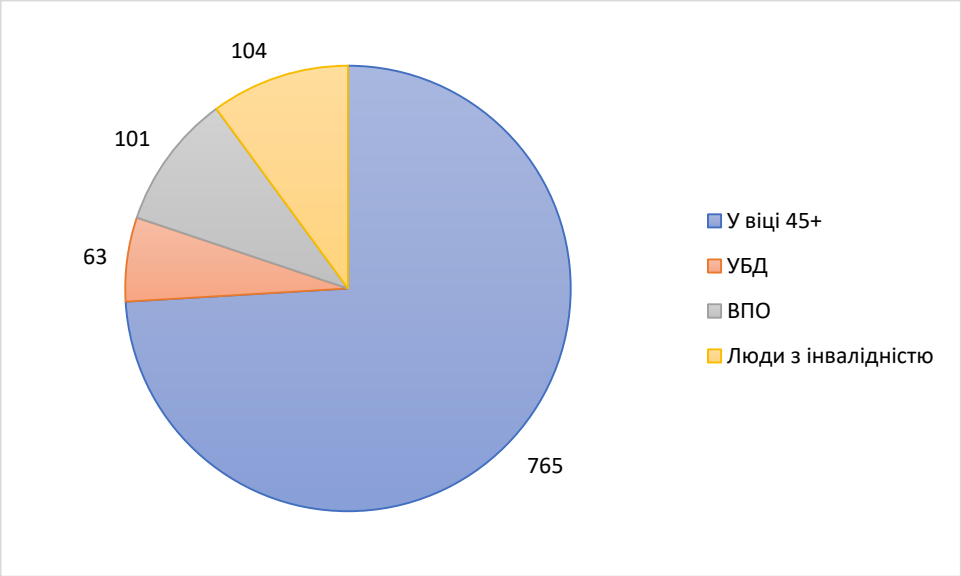

Рис. 2.3 Організація навчання за ваучером Вінницьким обласним центром зайнятості у 2025 році

Вразливість на ринку праці часто має не лише «індивідуальну», а й «сімейну» чи «територіальну» природу (виховання дітей без належної підтримки, проживання у сільській місцевості, обмежена транспортна доступність, втрата документів або перерви у зайнятості). Тому в соціальній роботі важливими стають практики міжсекторальної взаємодії: координування з органами соціального захисту, службами у справах дітей, закладами освіти, медичними установами, реабілітаційними сервісами, громадськими організаціями. Саме партнерська підтримка дозволяє «зняти» супутні бар'єри й утримати фокус клієнта на досяжному результаті – працевлаштуванні та стабілізації життєвої ситуації.

Окремою технологією розширення доступу до гідної зайнятості для вразливих клієнтів є підтримка самозайнятості й підприємництва. Державна служба зайнятості інформує про грантові програми, зокрема в межах «єРобота»

(«Власна справа», а також гранти для ветеранів та другого з подружжя), що дає можливість частині клієнтів створити робоче місце для себе й потенційно для інших, не залежачи від вузького локального ринку вакансій.

У соціальній роботі це поєднується з оцінкою реалістичності бізнес-ідеї, підтримкою мотивації, плануванням навчальних потреб та супроводом у взаємодії з сервісами підтримки підприємництва.

За даними Вінницької обласної служби зайнятості за січень–листопад 2025 року [1] простежується виразна адресність послуг для ключових категорій клієнтів, що мають підвищені ризики обмеженого доступу до праці. Найчисельнішою групою отримувачів послуг були жінки (23208 осіб) і молодь до 35 років (8247 осіб), причому показники працевлаштування в цих сегментах є відносно високими: 11291 жінка (48,7%) та 4234 молоді особи (51,3%) були працевлаштовані. Водночас для груп із більш складним профілем бар'єрів результати працевлаштування є нижчими: серед ВПО послуги отримали 3731 особа, працевлаштовано 1257 (33,7%); серед людей з інвалідністю – 1907 і 455 відповідно (23,9%); серед учасників бойових дій – 947 і 188 (19,9%). На кінець звітного періоду значна кількість осіб продовжувала отримувати послуги, що свідчить про потребу в тривалішому супроводі: 5294 жінки, 1649 молодих людей, 1197 ВПО, 514 осіб з інвалідністю та 206 учасників бойових дій.

Структура застосованих інструментів демонструє поєднання працевлаштування з підвищенням конкурентоспроможності та стимулами для роботодавців, що є характерним для соціально-орієнтованої моделі підтримки зайнятості. Зокрема, для ВПО поряд із працевлаштуванням (1257 осіб) фіксується використання компенсацій роботодавцям (393 працевлаштовані з компенсацією витрат на оплату праці), навчання (145 осіб) і ваучерів (101), що підсилює інтеграцію на новому ринку праці. Для людей з інвалідністю поряд із працевлаштуванням (455) істотними є інструменти навчання (177), ваучерів (104) і компенсацій на облаштування робочого місця (90), які безпосередньо знижують бар'єри доступності праці. Для учасників бойових дій, крім працевлаштування (188) і ваучерів (63), помітною є роль грантових рішень (103

позитивні рішення щодо грантів), що свідчить про актуальність самозайнятості та підприємництва як альтернативного шляху до економічної активності в умовах обмеженої пропозиції вакансій.

Таким чином, робота з вразливими групами в центрі зайнятості є комплексною: вона поєднує індивідуалізований супровід (оцінка потреб, планування, консультування), інструменти активної політики зайнятості (навчання, програми підтримки роботодавців, гранти), а також партнерську взаємодію для подолання соціальних бар'єрів. Саме ця комплексність дозволяє розглядати діяльність центру зайнятості як практичний майданчик реалізації соціальної роботи у забезпеченні права на працю та гідну зайнятість.

Гендерний вимір доступу до праці доцільно аналізувати через те, як служба зайнятості виокремлює жіночу аудиторію як окрему цільову групу та які результати супроводу демонструють саме жінки, що звернулися по послуги. За даними Вінницької обласної служби зайнятості за січень–листопад 2025 року, послугами скористалися 23208 жінок, із них працевлаштовано 11291, професійне навчання проходили 1766, ваучери на навчання отримали 707, а на кінець звітного періоду на обліку/у процесі отримання послуг перебували 5294 жінки.

Інтерпретація цих показників у площині «доступу до зайнятості» дає змогу окреслити декілька практично важливих висновків. По-перше, співвідношення працевлаштованих до тих, хто отримував послуги, є суттєвим (приблизно 48,7%), що свідчить про реальну результативність інструментів підбору роботи, консультування та супроводу саме для жіночої аудиторії.

По-друге, освітньо-професійна компонента (навчання та ваучери) охоплює меншу частку клієнток (орієнтовно 7,6% проходили навчання і близько 3,0% отримали ваучери), що може вказувати на наявність обмежень у доступі жінок до підвищення кваліфікації (часові обмеження через доглядову працю, складність поєднання навчання з сімейними обов'язками, потреба в гнучких форматах) або на те, що значна частина працевлаштувань відбувається без тривалої перекваліфікації.

По-третє, помітна кількість жінок, які залишаються у статусі отримувачок послуг на кінець періоду (5294), може відображати триваліші траєкторії пошуку роботи й потребу в довшому соціальному супроводі для частини клієнток, зокрема за наявності комплексних бар'єрів працевлаштування.

Водночас, інформаційні матеріали центру зайнятості містять окремий блок статистики саме щодо жінок, але не надає в цьому ж документі дзеркальних показників щодо чоловіків, тому повноцінне порівняння «жінки–чоловіки» потребуватиме додаткових гендерно розподілених даних.

Гендерний розподіл отримуваних послуг у Вінницькому обласному центрі зайнятості подано на рис. 2.4.

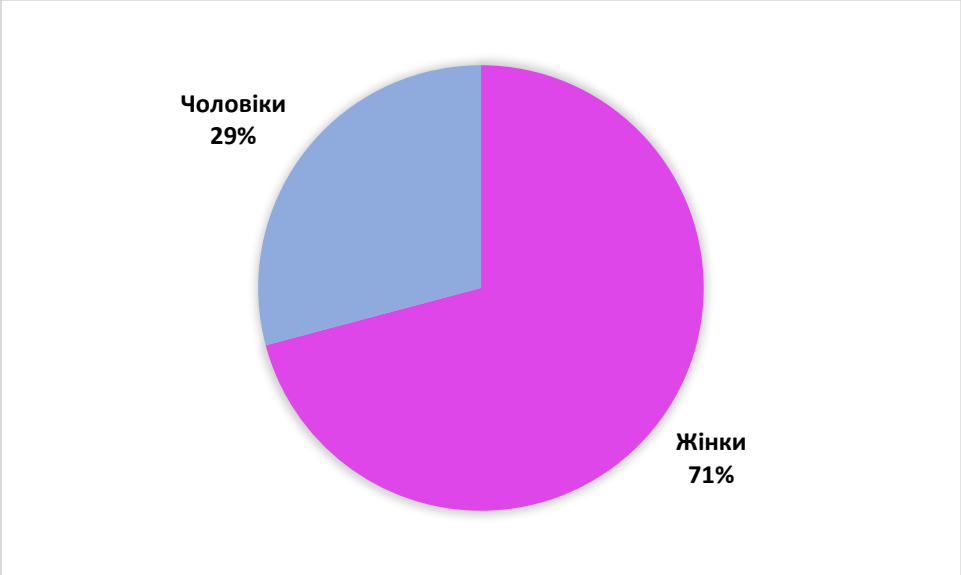

Рис. 2.4. Гендерний розподіл отримуваних послуг у Вінницькому обласному центрі зайнятості у 2025 році

Наведені на рис. 2.4 дані свідчать про виразний гендерний дисбаланс серед отримувачів послуг Вінницького обласного центру зайнятості: упродовж аналізованого періоду за допомогою звернулися 23208 жінок проти 9545 чоловіків. Така структура означає, що жінки становлять переважну частку клієнтів служби зайнятості, що може бути пов'язано як із вищою вразливістю жінок до ризиків безробіття, так і з більшою схильністю звертатися до інституційних механізмів підтримки у сфері праці. Водночас менша

представленість чоловіків серед отримувачів послуг може відображати як специфіку їхніх трудових стратегій, так і вплив зовнішніх чинників, зокрема воєнних обставин та змін у структурі ринку праці. Загалом наведені показники підкреслюють необхідність урахування гендерних особливостей при плануванні та реалізації соціальної роботи у центрі зайнятості, а також при подальшому аналізі впливу безробіття на сімейні відносини.

На рис. 2.5 відображено відсоток працевлаштування для чоловіків та жінок.

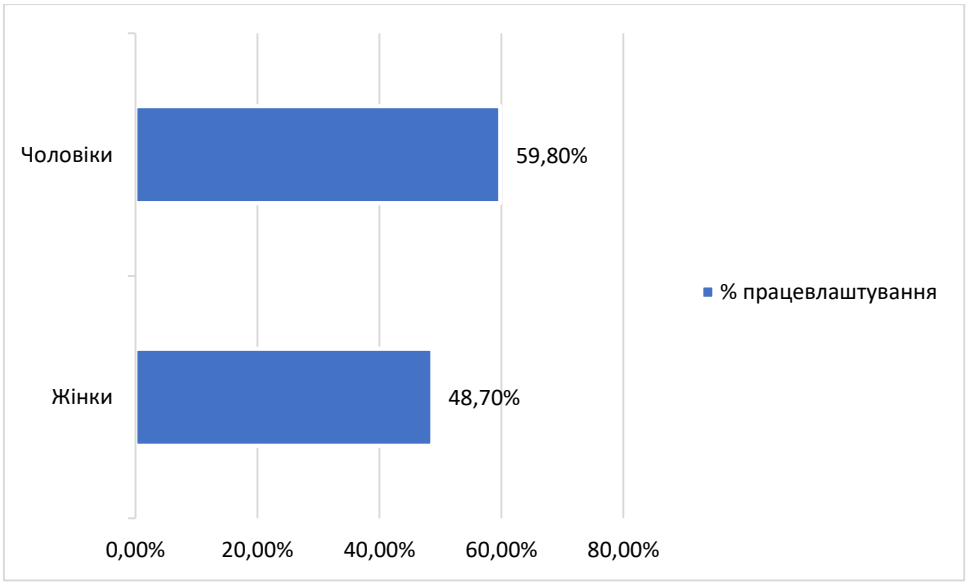

Рис. 2.5. Відсоток працевлаштування серед чоловіків та жінок, що звертались за послугами до Вінницького обласного центру зайнятості у 2025 році

Наведені показники демонструють відмінності в результативності працевлаштування серед клієнтів Вінницького обласного центру зайнятості у 2025 році залежно від статі: серед жінок, які зверталися по послуги, працевлаштовано 48,70%, тоді як серед чоловіків – 59,80%. Це означає, що чоловіки в межах супроводу служби зайнятості частіше досягають результату у вигляді працевлаштування, тоді як для жінок процес входження або повернення на ринок праці є складнішим і може потребувати тривалішого супроводу та додаткових інструментів підтримки. Така різниця може бути пов’язана з

неоднаковими бар’єрами працевлаштування, зокрема з поєднанням зайнятості з доглядовими обов’язками, сегрегацією ринку праці за професіями, різною доступністю робочих місць із гнучкими умовами, а також із випадками прихованої дискримінації. У контексті подальшої дипломної роботи ці дані є підставою для поглибленого аналізу того, як гендерно зумовлені обмеження доступу до праці впливають на економічну стабільність домогосподарства та динаміку сімейних відносин.

Крім того простежуються різниця в гендерному розрізі щодо видачі ваучерів на навчання (рис. 2.6)

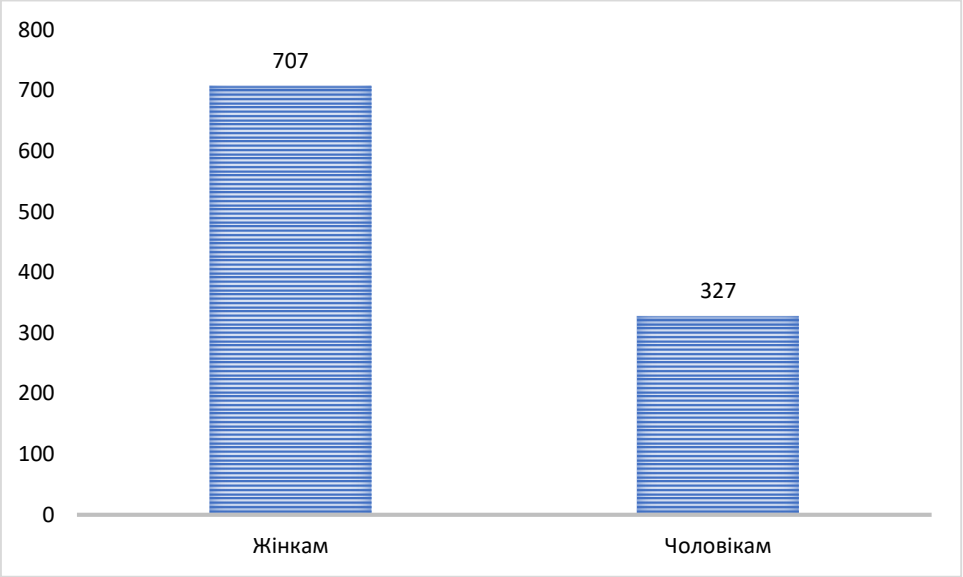

Рис. 2.6. Видано ваучерів на навчання з урахуванням гендерної приналежності

Наведені на рис. 6 показники засвідчують гендерні відмінності у використанні інструменту ваучерів на навчання у Вінницькому обласному центрі зайнятості: жінкам видано 707 ваучерів, тоді як чоловікам – 327. Така структура означає, що жінки частіше залучаються до програм підвищення кваліфікації або перекваліфікації через ваучерний механізм, що може відображати як вищу потребу у зміні професійної траєкторії після втрати роботи, так і прагнення адаптуватися до запитів ринку праці через здобуття нових компетентностей. Водночас нижчий показник серед чоловіків може свідчити про інші стратегії

працевлаштування (наприклад, швидший вихід на роботу без додаткового навчання) або про меншу орієнтацію на формалізовані освітні інструменти в межах служби зайнятості. У контексті аналізу доступу до праці ці дані доцільно розглядати як індикатор різних моделей відновлення зайнятості, що мають потенційно відмінні наслідки для стабільності доходів і сімейних ролей.

На другому етапі дослідження було проведено опитування 30 клієнтів Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості за авторською анкетою (Додаток А). До вибірки були включені безробітні жінки та чоловіки, які перебували у статусі клієнтів центру зайнятості та мали досвід пошуку роботи або отримання послуг у сфері сприяння зайнятості.

За результатами анкетування у дослідженні взяли участь 30 клієнтів Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості, серед яких було 18 жінок, що становить 60,0 %, та 12 чоловіків, або 40,0 %. За віковим складом переважали респонденти працездатного активного віку. У віковій групі до 25 років було 4 особи, у групі 26–35 років 9 осіб, у групі 36–45 років 10 осіб, у групі 46–55 років 5 осіб, а 56 років і старше мали 2 особи. Більшість опитаних перебували у шлюбі або проживали з партнером, а саме 21 особа, що свідчить про високий рівень включеності респондентів у сімейні відносини. При цьому 21 респондент зазначив, що має дітей, що посилює значущість проблеми безробіття не лише на індивідуальному, а й на сімейному рівні (рис. 2.7).

Аналіз відповідей щодо тривалості безробіття показав, що лише 6 осіб перебували без роботи до 3 місяців, 8 осіб від 3 до 6 місяців, 9 осіб від 6 до 12 місяців, а 7 осіб понад 1 рік. Таким чином, у більшості опитаних безробіття мало не короткочасний, а затяжний характер, що об’єктивно підвищує ризики погіршення матеріального становища сім’ї, ускладнення внутрішньосімейної взаємодії та накопичення психологічної напруги.

Рис. 2.7 Соціально-демографічна структура респондентів

Серед основних причин втрати роботи найчастіше називалися скорочення або звільнення, що зазначили 10 осіб, переїзд або вимушене переміщення, що відзначили 6 осіб, сімейні обставини, що вказали 5 осіб, завершення строкового трудового договору, що зафіксовано у 4 випадках, стан здоров’я, що був причиною у 3 осіб, а також інші обставини, які зазначили 2 респонденти. При цьому гендерний аналіз показав, що серед жінок помітно частіше, ніж серед чоловіків, причиною втрати роботи виступали сімейні обставини, пов’язані з доглядовими обов’язками, потребою супроводу дітей, складністю поєднання праці з домашнім навантаженням та вимушеною зміною життєвих умов. Серед чоловіків домінували причини, пов’язані зі скороченням, звільненням або завершенням трудового договору (рис. 2.8).

Усі 30 респондентів зверталися до центру зайнятості, що є закономірним з огляду на базу дослідження. Найчастіше опитані зазначали отримання послуг із підбору вакансій та індивідуального консультування. Частина респондентів вказала на участь у професійному навчанні або перенавчанні, отримання ваучера на навчання, психологічну підтримку та консультації щодо самозайнятості або грантових можливостей.

Рис. 2.8 Аналіз причин втрати роботи та тривалості безробіття

Водночас аналіз відповідей показав, що для жінок більш значущими виявилися не лише послуги з пошуку роботи, а й консультації, пов’язані з професійною адаптацією, психологічною підтримкою та поєднанням працевлаштування із сімейними обов’язками. Це дає підстави стверджувати, що жіноче безробіття частіше потребує саме комплексного супроводу, а не лише формального підбору вакансій.

Одним із ключових блоків дослідження став аналіз впливу безробіття на матеріальне становище сім’ї. Усього 2 респонденти зазначили, що безробіття майже не вплинуло на економічний стан їхньої сім’ї, 5 осіб вказали на незначне погіршення, 14 осіб відзначили помітне погіршення, а 9 осіб дуже суттєве погіршення. Таким чином, для 23 із 30 опитаних безробіття стало чинником відчутного або різко вираженого зниження сімейного добробуту. Особливо показовими є гендерні відмінності. Серед жінок 16 із 18 респонденток вказали, що безробіття помітно або дуже суттєво погіршило матеріальне становище їхньої сім’ї. Серед чоловіків такі відповіді дали 7 із 12 осіб. Це дозволяє зробити висновок, що жіноче безробіття в межах досліджуваної вибірки частіше супроводжується гострішими сімейними економічними наслідками. Така ситуація може пояснюватися тим, що втрата жінкою роботи нерідко поєднується зі зростанням її залежності від доходу інших членів сім’ї, посиленням

доглядового навантаження та звуженням можливостей відновлення економічної самостійності.

Важливим показником стала оцінка змін у розподілі сімейних обов'язків після втрати роботи. Суттєві зміни у цій сфері відзначили 12 осіб, часткові 13 осіб, і лише 5 респондентів указали, що жодних змін не відбулося. Отже, для 25 із 30 опитаних безробіття стало чинником трансформації повсякденного сімейного функціонування. Водночас саме серед жінок ці зміни були більш вираженими. Із 18 респонденток 17 зазначили, що розподіл обов'язків у сім'ї після втрати роботи змінився суттєво або частково, тоді як серед чоловіків так відповіли 8 із 12 осіб. Аналіз відповідей на запитання про характер цих змін показав, що жінки значно частіше вказували на збільшення обсягу домашньої праці та відповідальності за дітей, тоді як чоловіки частіше зазначали, що інший член сім'ї взяв на себе більшу фінансову відповідальність. Отже, жіноче безробіття у більшій мірі призводить не лише до втрати оплачуваної праці, а й до посилення неоплачуваного домашнього навантаження, що загострює внутрішньосімейний дисбаланс (рис. 2.9).

Рис. 2.9 Оцінка змін у розподілі сімейних обов'язків після втрати роботи

Показовими є й результати, що характеризують суб'єктивне сприйняття власної ролі в сім'ї. На запитання про те, як безробіття вплинуло на відчуття власної значущості в сім'ї, 8 осіб відповіли, що дуже негативно, 11 осіб, що скоріше негативно, 8 осіб зазначили, що змін не відчули, а лише 3 респонденти вказали на позитивний або скоріше позитивний вплив. Таким чином, 19 із 30 опитаних асоціюють безробіття зі зниженням відчуття власної значущості. Особливо вираженим цей ефект виявився серед жінок. Серед них 14 із 18 респонденток оцінили вплив безробіття на свою значущість у сім'ї як негативний, тоді як серед чоловіків таку оцінку дали 5 із 12 осіб. Це дає підстави стверджувати, що жіноче безробіття у межах дослідження сильніше підриває внутрішнє відчуття самореалізації, соціальної цінності та впевненості у власній ролі в сімейній системі (рис. 2.10).

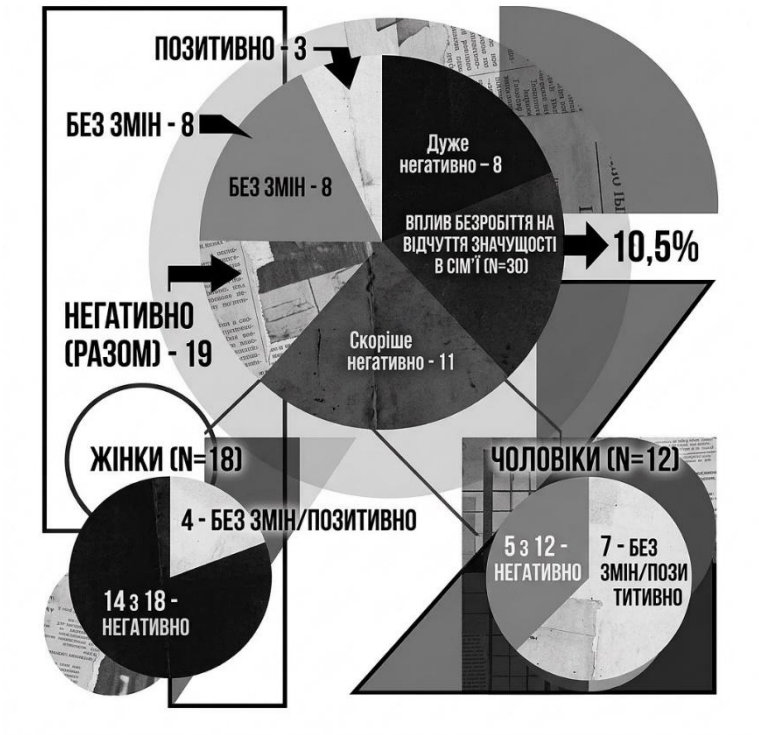

Рис. 2.10 Сприйняття власної ролі в сім'ї

Аналіз внутрішньосімейної конфліктності також засвідчив негативний вплив безробіття на сімейні стосунки. Дуже часті конфлікти відзначили 4 особи, часті 8 осіб, періодичні 11 осіб, рідкісні 5 осіб, а повну відсутність конфліктів

зазначили лише 2 респонденти. Отже, у 23 випадках із 30 безробіття тією чи іншою мірою супроводжувалося конфліктними або напруженими ситуаціями в сім'ї. Серед жінок виражений рівень конфліктності був вищим. Якщо серед чоловіків відповіді часто і дуже часто разом дали 2 особи, то серед жінок таких відповідей було 10. Це свідчить про те, що жіноче безробіття частіше супроводжується емоційним напруженням у повсякденній сімейній комунікації, суперечками щодо витрат, розподілу ролей, виховання дітей та оцінки внеску кожного з членів родини.

Подібну тенденцію підтверджують і відповіді на запитання про загальні зміни в сімейних стосунках після втрати роботи. Значне погіршення відзначили 5 осіб, скоріше погіршення 11 осіб, відсутність змін 10 осіб, скоріше покращення 3 особи, а значне покращення лише 1 особа. Таким чином, більше половини опитаних, а саме 16 із 30 осіб, пов'язують безробіття із загальним послабленням якості сімейних стосунків. При цьому серед жінок погіршення зазначили 12 із 18 респонденток, тоді як серед чоловіків 4 із 12. Отже, в межах змодельованої вибірки саме жіноче безробіття виявилося тісніше пов'язаним із погіршенням сімейного мікроклімату. Це має особливе значення для подальшого проєктування соціальної підтримки, оскільки вказує на доцільність спрямування допомоги не лише на працевлаштування як таке, а й на стабілізацію внутрішньосімейної взаємодії жінок, які втратили роботу (рис. 2.11).

Окремий інтерес становлять результати, що характеризують емоційний стан респондентів. Найчастіше опитані називали тривогу, яку зазначили 10 осіб, пригніченість, яку відзначили 6 осіб, роздратування, що зафіксоване у 5 випадках, сором, який вказали 4 респонденти, почуття провини, що назвали 2 особи, надію, яку обрали 2 особи, а ще 1 респондент зазначив інший варіант відповіді. Гендерний розподіл відповідей свідчить, що жінки частіше переживали тривогу, пригніченість і почуття провини, тоді як чоловіки частіше називали роздратування або сором. Такий результат є показовим, оскільки засвідчує, що жіноче безробіття в більшій мірі пов'язане з внутрішньо пережитими емоційними станами, які мають потенціал впливати на щоденну

сімейну взаємодію, емоційну доступність для дітей та загальний психологічний клімат у родині.

Рис. 2.11 Аналіз загальних змін в сімейних стосунках після втрати роботи

На запитання про психологічну підтримку з боку сім'ї 8 осіб відповіли, що відчувають її у достатній мірі, 11 осіб відчувають її лише частково, 7 осіб майже не відчувають підтримки, а 4 особи не відчувають її зовсім. У цілому 11 респондентів вказали на дефіцит або майже повну відсутність психологічної підтримки. Серед жінок ця проблема теж виявилася більш вираженою. Якщо серед чоловіків низький або відсутній рівень підтримки зазначили 3 із 12 опитаних, то серед жінок 8 із 18. Це свідчить про те, що жінки, які переживають безробіття, частіше залишаються сам на сам із власними емоційними труднощами, навіть перебуваючи у сім'ї. Відповідно, запит на психологічну та соціальну підтримку серед них є вищим.

Важливим підтвердженням гендерної специфіки проблеми стали відповіді на запитання про те, чи однаково сприймається безробіття жінки і чоловіка в

сім’ї. Лише 5 респондентів вважають, що так, 21 особа зазначила, що сприйняття є різним, а 4 особи не змогли визначитися. У коментарях та відкритих відповідях респонденти найчастіше вказували, що безробіття жінки частіше призводить до зростання домашнього навантаження, більшої залежності від партнера або родини, звуження особистого простору, посилення почуття провини за неможливість фінансово допомагати сім’ї, а також до ускладнення поєднання пошуку роботи з материнськими та побутовими обов’язками. У свою чергу безробіття чоловіка респонденти частіше пов’язували зі статусними втратами, однак не так часто з щоденною перебудовою всієї сімейної взаємодії. Отже, в узагальненому сприйнятті самих клієнтів центру зайнятості жіноче безробіття має більш повсякденний, тривалий і комплексний вплив на життя сім’ї (рис. 2.12).

Рис. 2.12 Аналіз сприйняття сім’ї жіночого та чоловічого безробіття

Щодо найбільш потрібної підтримки, то 8 респондентів обрали допомогу у працевлаштуванні, 6 осіб професійне навчання або перекваліфікацію, 6 осіб психологічне консультування, 4 особи матеріальну підтримку, 3 особи допомогу з доглядом за дітьми, 2 особи сімейне консультування та 1 особа юридичну допомогу. Водночас серед жінок частіше, ніж серед чоловіків, фіксувалися запити на психологічне консультування, перекваліфікацію, допомогу з доглядом за дітьми та сімейну підтримку. Це дозволяє констатувати, що жіноче безробіття потребує не лише економічного реагування, а й ширшої системи соціальної підтримки, яка враховує поєднання трудових, сімейних і психологічних труднощів.

Оцінюючи найбільш корисні форми підтримки з боку центру зайнятості, респонденти найчастіше обирали комплексний супровід, інформування про вакансії, індивідуальні консультації та тренінги або навчання. У відкритих відповідях опитані зазначали, що зменшити негативний вплив безробіття на сімейні відносини могли б швидше працевлаштування, стабільний дохід, доступ до гнучкої або часткової зайнятості, психологічна допомога, підтримка у відновленні впевненості в собі, а для жінок також наявність доступних сервісів догляду за дітьми та можливість професійного перенавчання без відриву від сімейних обов’язків. Саме останні акценти є особливо важливими, оскільки прямо вказують на ті бар’єри, які у випадку жіночого безробіття найсильніше впливають на сімейні відносини.

Таким чином, результати анкетування дозволяють зробити висновок, що безробіття загалом негативно позначається на матеріальному становищі сім’ї, розподілі ролей, емоційному кліматі та якості внутрішньосімейної взаємодії. Водночас саме жіноче безробіття виявило більш виражений вплив на сімейні відносини. Воно частіше супроводжувалося погіршенням матеріального становища сім’ї, посиленням домашнього та доглядового навантаження, зниженням відчуття власної значущості, вищим рівнем конфліктності, дефіцитом психологічної підтримки та більшою потребою в комплексній соціальній допомозі.

Останній етап передбачав експертне опитування працівників центру зайнятості. У ньому взяли участь 5 фахівців, серед яких кар’єрний радник, психолог, фахівець із працевлаштування та представник адміністрації.

Експертне опитування було спрямоване на виявлення типових труднощів, з якими стикаються безробітні жінки і чоловіки, на з’ясування особливостей впливу безробіття на сімейні відносини, а також на визначення найбільш доцільних напрямів соціальної підтримки в умовах центру зайнятості.

Узагальнення відповідей експертів показало, що всі опитані фахівці визнають безробіття чинником, який має не лише економічні, а й виразні соціально-психологічні наслідки для сім’ї. На думку експертів, втрата роботи змінює звичний баланс сімейних ролей, посилює напруження у повсякденному спілкуванні, актуалізує питання матеріального забезпечення, а також впливає на емоційний стан клієнтів. Водночас фахівці наголосили, що жіноче і чоловіче безробіття не мають однакових наслідків для внутрішньосімейної взаємодії. Саме ця теза стала наскрізною у відповідях більшості експертів.

За оцінкою працівників центру зайнятості, жінки частіше звертаються по допомогу в ситуації, коли проблема безробіття вже поєднується з іншими складними життєвими обставинами. Експерти відзначали, що безробітні жінки нерідко одночасно виконують основний обсяг хатньої праці, відповідають за догляд за дітьми або іншими членами родини, переживають фінансову нестабільність і водночас мають обмежені можливості для активного пошуку роботи. У відповідях фахівців неодноразово підкреслювалося, що саме поєднання безробіття з доглядовим навантаженням робить жіночу ситуацію складнішою, а негативний вплив втрати роботи на сімейні відносини більш глибоким і тривалим.

Експерти також вказали, що у випадку жіночого безробіття частіше спостерігаються зміни у внутрішньосімейному розподілі ролей. На практиці це виявляється у збільшенні частки неоплачуваної домашньої праці, зростанні залежності від доходу партнера або інших родичів, а також у посиленні внутрішнього переживання власної меншої значущості в сім’ї. На думку

фахівців, навіть коли члени родини формально підтримують жінку, сама ситуація втрати роботи нерідко спричиняє в неї почуття провини, тривожність, зниження впевненості у собі та сумніви у власній соціальній спроможності. Саме тому психолог наголосив, що для багатьох жінок проблема безробіття швидко переходить із площини трудових труднощів у площину емоційної виснаженості й сімейної напруги.

Щодо чоловічого безробіття експерти зазначили, що воно теж є сильним стресогенним чинником, однак його наслідки дещо інакше проявляються у сімейній взаємодії. На думку опитаних фахівців, чоловіки частіше сприймають втрату роботи як статусну поразку, що може породжувати замкненість, роздратування, зниження самооцінки або небажання звертатися по допомогу. Водночас експерти підкреслювали, що в багатьох випадках чоловіче безробіття не супроводжується таким масштабним зростанням побутового навантаження, як жіноче, а тому його вплив на повсякденну структуру сімейних відносин не завжди є настільки всеохопним. Отже, у професійному баченні працівників центру зайнятості саме жіноче безробіття частіше має комплексний вплив на сімейне життя, оскільки зачіпає і матеріальну стабільність, і емоційний стан, і розподіл щоденних обов’язків.

Значна увага у відповідях експертів приділялася найбільш поширеним запитам клієнтів. Працівники центру зайнятості відзначили, що жінки частіше потребують не лише підбору вакансій, а й підтримки у професійному перенавчанні, допомоги у відновленні впевненості, психологічного консультування, а також гнучких рішень, які дали б змогу поєднати працевлаштування з доглядом за дітьми. Експерти зауважили, що чимало клієнток орієнтовані на роботу з частковою зайнятістю, дистанційний формат, перекваліфікацію або локальне працевлаштування, яке не потребує тривалих витрат часу на дорогу. Саме ці обставини, за оцінками фахівців, мають ключове значення для стабілізації сімейної ситуації.

Окремо експерти наголосили на ролі психологічної підтримки. За їхнім спостереженням, безробіття часто не проговорюється клієнтами лише як

проблема пошуку роботи. За цією темою приховуються переживання сорому, страху майбутнього, конфлікти з партнером, втома від постійної економії, а іноді й відчуття нерозуміння з боку найближчого оточення. Саме тому всі опитані фахівці підкреслили доцільність розширення елементів соціально-психологічного супроводу в роботі з безробітними жінками. Представники служби зайнятості вважають, що підвищення ефективності допомоги неможливе лише за рахунок інформування про вакансії, оскільки в частини клієнток бар'єри працевлаштування є не тільки професійними, а й сімейними, психологічними та організаційними.

У відповідях експертів також простежується чітке розуміння необхідності комплексного підходу. На їхню думку, найбільш результативною є така модель підтримки, яка поєднує кар'єрне консультування, професійне навчання, психологічну допомогу, індивідуальний супровід та інформування про додаткові можливості, зокрема програми самозайнятості, гранти чи форми зайнятості з гнучким графіком. Представник адміністрації наголосив, що центр зайнятості може виступати не лише посередником між клієнтом і роботодавцем, а й точкою первинного виявлення складної життєвої ситуації та подальшого скерування клієнта до інших підтримувальних сервісів.

Результати експертного опитування підтвердили висновки, отримані під час анкетування клієнтів. Усі опитані фахівці визнали, що безробіття негативно позначається на сімейних відносинах, однак саме жіноче безробіття, за їхніми оцінками, частіше має більш виражені та багатовимірні наслідки. Воно поєднується з посиленням доглядового і побутового навантаження, більшою емоційною вразливістю, вищою залежністю від підтримки сім'ї та більшою потребою в комплексній соціальній допомозі. Це дає достатні підстави для подальшого обґрунтування соціального проєкту, орієнтованого саме на підтримку безробітних жінок як цільової групи з підвищеним ризиком дестабілізації сімейних відносин.

Для узагальнення результатів експертного етапу доцільно подати їх у вигляді таблиці.

Таблиця 2.1

Узагальнення результатів експертного опитування працівників Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості

Напрям аналізу	Узагальнені результати експертного опитування
Загальна оцінка впливу безробіття на сім'ю	Усі 5 експертів зазначили, що безробіття негативно впливає на сімейні відносини, погіршує емоційний клімат у родині, посилює фінансову напругу та змінює звичний розподіл ролей
Гендерні відмінності впливу безробіття	Більшість експертів наголосили, що жіноче і чоловіче безробіття не сприймаються і не переживаються однаково. Жіноче безробіття частіше має комплексний сімейний вплив, тоді як чоловіче більше пов'язується зі статусними втратами і внутрішнім психологічним напруженням
Особливості жіночого безробіття	Експерти відзначили, що у випадку жінок безробіття частіше поєднується зі зростанням доглядового навантаження, посиленням побутової відповідальності, фінансовою залежністю від партнера або родини, зниженням упевненості у собі та погіршенням сімейного мікроклімату
Особливості чоловічого безробіття	Чоловіче безробіття, за оцінками експертів, частіше викликає переживання втрати статусу годувальника, роздратування, замкненість і небажання відкрито звертатися по допомогу, однак не так часто супроводжується зростанням домашнього навантаження
Найтиповіші сімейні наслідки безробіття	Серед основних наслідків названо конфлікти через нестачу коштів, загострення напруги у спілкуванні, зміну сімейних ролей, відчуття меншої значущості, труднощі у плануванні майбутнього та зниження психологічної стабільності
Найпоширеніші запити клієнтів	Експерти зазначили, що клієнти звертаються по допомогу у працевлаштуванні, консультування щодо вибору роботи, перенавчання, психологічну підтримку, а жінки додатково потребують рішень, сумісних із доглядом за дітьми та сімейними обов'язками
Найбільш вразлива група	Усі або майже всі експерти прямо чи опосередковано виокремили безробітних жінок із сімейними та доглядовими обов'язками як групу, що потребує підвищеної уваги та комплексної підтримки
Найбільш корисні форми допомоги	До найефективніших форм підтримки експерти віднесли індивідуальне кар'єрне консультування, професійне навчання, психологічний супровід, комплексний соціальний супровід, сприяння у підборі гнучкої зайнятості та інформування про можливості самозайнятості
Основні бар'єри працевлаштування жінок	Експерти виділили труднощі поєднання роботи з доглядом за дітьми, нестачу вакансій із гнучким графіком, емоційне виснаження, невпевненість у власних силах, перерви у трудовій біографії та обмежені можливості швидкої перекваліфікації
Практичний висновок для подальшої роботи	Експертне опитування підтвердило доцільність розроблення спеціального соціального проєкту, орієнтованого на підтримку безробітних жінок, оскільки саме ця категорія клієнтів найчастіше стикається з поєднанням трудових, сімейних і психологічних труднощів

Таким чином, результати емпіричного дослідження, що поєднали вторинний аналіз статистичних і аналітичних матеріалів служби зайнятості, анкетування 30 клієнтів Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості та експертне опитування її працівників, дали змогу встановити, що безробіття має виразний негативний вплив не лише на матеріальне становище особи, а й на внутрішньосімейні відносини, емоційний клімат, розподіл ролей і рівень психологічної стабільності в родині. Отримані дані засвідчили, що саме жіноче безробіття виявляється більш чутливим для сімейної системи, оскільки частіше супроводжується посиленням доглядового та побутового навантаження, зниженням відчуття власної значущості, загостренням конфліктності, дефіцитом психологічної підтримки та обмеженням можливостей швидкого повернення до зайнятості. Водночас експертні оцінки підтвердили, що безробітні жінки частіше потребують не лише сприяння у працевлаштуванні, а й комплексного соціального супроводу, який поєднує кар'єрне консультування, професійне навчання, психологічну підтримку та врахування сімейних обставин. Це дає підстави стверджувати, що в умовах центру зайнятості доцільним є розроблення цільового соціального проєкту, спрямованого саме на підтримку безробітних жінок, що й зумовлює логіку наступного підрозділу.

2.3 Обґрунтування змісту соціального проєкту соціальної підтримки безробітних осіб, спрямованої на зниження негативного впливу безробіття на сімейні відносини

У м. Вінниці та Вінницькій області раніше реалізований проєкт «Центр бізнес-консультування InclusiveShe Жіноча Сила в Підприємництві» став важливим практичним кроком у розвитку системи підтримки жінок, які прагнуть відновити економічну активність, започаткувати власну справу або посилити свою конкурентоспроможність на ринку праці. Його зміст поєднував створення постійно діючого консультаційного простору у м. Вінниця,

проведення офлайн та онлайн навчальних заходів, індивідуальні консультації, психологічну підтримку, розроблення дистанційного освітнього курсу, інформаційний супровід та мережування з партнерами, що дозволило охопити не лише мешканок обласного центру, а й жінок із територіальних громад області. Такий комплексний підхід дає підстави оцінювати проєкт як результативний, оскільки він не обмежувався окремими консультаціями чи тренінгами, а створював цілісну інфраструктуру підтримки жіночої економічної спроможності, орієнтовану на довготривалий ефект.

Його результативність виявлялася насамперед у багатокомпонентності та практичній спрямованості. Проєкт не лише надавав жінкам знання з підприємництва, фінансової грамотності, маркетингу, проєктного менеджменту та самозайнятості, а й забезпечував індивідуалізований супровід, доступ до консультантів різного профілю, інформаційних ресурсів та дистанційного навчання. Важливо і те, що в межах цієї ініціативи було закладено основу для подальшої сталості результатів через вебресурс, відкритий освітній курс, онлайн-каталог консультантів і партнерську взаємодію з центрами зайнятості, органами влади та громадськими інституціями. Отже, проєкт показав, що жінки з вразливих категорій потребують не одноразової допомоги, а поєднання освітньої, інформаційної, психологічної та консультаційної підтримки, яка підсилює їхню впевненість, мотивацію і здатність до самостійного професійного розвитку.

Водночас проведене в межах даної роботи емпіричне дослідження дало змогу виявити ще один важливий аспект проблеми, який не був центральним у попередньому проєкті, а саме більш глибокий вплив жіночого безробіття на сімейні відносини, емоційний стан, розподіл ролей у сім’ї та потребу в соціально-психологічному супроводі. Саме тому логічним продовженням реалізованої ініціативи є не повторення вже проведених заходів, а розроблення нового проєкту, спрямованого на підтримку безробітних жінок як групи, для якої втрата роботи має не лише економічні, а й виразні сімейно-психологічні наслідки. Якщо попередній проєкт був зосереджений переважно на розвитку

жіночого підприємництва та самозайнятості, то його наступним етапом доцільно визначити створення моделі комплексної соціальної підтримки безробітних жінок на базі центру зайнятості, яка поєднуватиме кар'єрне консультування, психологічну допомогу, заходи з відновлення впевненості, підтримку у поєднанні зайнятості з сімейними обов'язками та посилення сімейної стійкості.

Назва проєкту: «ReStart Her: комплексна підтримка безробітних жінок, сімейної стійкості та професійного відновлення у Вінницькій області»

Проєкт є логічним другим етапом ініціативи «Центр бізнес-консультування InclusiveShe: Жіноча Сила в Підприємництві», яка вже створила базову інфраструктуру підтримки жінок у м. Вінниці та 63 громадах області: консультаційний простір, освітні заходи, індивідуальні консультації, психологічну підтримку, дистанційний курс, вебресурс, онлайн-каталог консультантів і партнерську взаємодію з центрами зайнятості, владою та громадськими організаціями .

Попередній проєкт InclusiveShe був спрямований переважно на посилення економічної спроможності жінок через розвиток підприємництва, самозайнятості, бізнес-консультування, фінансової грамотності, маркетингу та проєктного менеджменту. Його цінність полягає в тому, що він не обмежувався разовими тренінгами, а формував сталі ресурси підтримки: консультаційний центр, освітній курс, вебресурс, каталог експертів і партнерську мережу .

Разом з тим результати емпіричного дослідження, проведеного в межах цієї роботи, засвідчують, що жіноче безробіття має не лише економічний, а й виразний соціально-психологічний та сімейний вимір. Втрата роботи впливає на самооцінку жінки, емоційний стан, рольову структуру сім'ї, рівень напруги у родинних відносинах, мотивацію до професійного відновлення та здатність планувати майбутнє.

Тому новий проєкт не дублює попередню бізнес-орієнтовану модель, а розширює її у напрямі комплексної підтримки безробітних жінок на базі

центру зайнятості. Його фокусом стає не лише повернення жінки до праці, а й відновлення її психологічної стійкості, впевненості, соціальної активності та здатності поєднувати професійну реалізацію із сімейними обов'язками.

Загальна мета проєкту: створити у м. Вінниці та громадах Вінницької області модель комплексної соціальної, психологічної та кар'єрної підтримки безробітних жінок на базі центру зайнятості з метою їхнього професійного відновлення, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, зміцнення сімейної стійкості та зменшення негативного впливу безробіття на родинні відносини.

Специфічні цілі проєкту:

Ціль 1. Забезпечити безробітним жінкам доступ до індивідуальної оцінки потреб, кар'єрного консультування та персонального плану професійного відновлення.

Ціль 2. Надати жінкам практичні знання і навички для повернення на ринок праці, перекваліфікації, самозайнятості або започаткування мікроініціатив.

Ціль 3. Посилити психологічну стійкість безробітних жінок, їхню впевненість, мотивацію та здатність конструктивно долати наслідки втрати роботи.

Ціль 4. Підтримати жінок у поєднанні зайнятості із сімейними обов'язками та зменшити напругу у сімейних відносинах, пов'язану з безробіттям.

Ціль 5. Сформувати партнерську модель взаємодії між центром зайнятості, громадськими організаціями, роботодавцями, психологами, освітніми закладами та місцевою владою.

Цільова аудиторія

Прямі бенефіціарки є безробітні жінки м. Вінниці та Вінницької області, зокрема:

- жінки, зареєстровані у центрі зайнятості;

- жінки, які втратили роботу внаслідок війни, релокації підприємств або скорочення;
- внутрішньо переміщені жінки;
- матері, які самостійно виховують дітей;
- жінки, які тривалий час не працювали через доглядові обов’язки;
- жінки з сільських та віддалених громад;
- жінки передпенсійного віку;
- жінки, які потребують перекваліфікації або зміни професійної траєкторії.

Непрямі бенефіціари

- члени сімей безробітних жінок;
- діти жінок-учасниць;
- роботодавці регіону;
- територіальні громади Вінницької області;
- фахівці центрів зайнятості та соціальних служб.

Територія реалізації: м. Вінниця та територіальні громади Вінницької області.

Орієнтовний період реалізації:

вересень 2026 року — травень 2027 року

Основні компоненти проєкту:

Компонент 1. Діагностика потреб і персональні плани підтримки

На початковому етапі кожна учасниця проходитиме первинну оцінку потреб. Вона охоплюватиме професійний досвід, освіту, навички, сімейні обставини, психологічний стан, бар’єри до працевлаштування, цифрову грамотність і мотивацію.

Основні активності:

- Розроблення анкети первинної оцінки потреб.
- Проведення індивідуальних вступних консультацій.
- Формування персонального плану професійного відновлення.

- Визначення траєкторії підтримки для кожної учасниці: працевлаштування, перекваліфікація, самозайнятість, підприємництво або соціальна адаптація.

Очікуваний результат: не менше 300 безробітних жінок пройдуть первинну оцінку потреб, а не менше 180 учасниць отримають індивідуальний план підтримки.

Компонент 2. Кар'єрне консультування та професійне відновлення

Цей компонент спрямований на практичну підготовку жінок до повернення на ринок праці.

Тематика заходів

- Аналіз власних професійних ресурсів і навичок.
- Підготовка резюме та мотиваційного листа.
- Підготовка до співбесіди.
- Пошук роботи через цифрові платформи.
- Професійна перекваліфікація та навчання впродовж життя.
- Основи фінансової самостійності.
- Самозайнятість як альтернатива найманій праці.
- Грантові можливості для мікробізнесу та професійного розвитку.

Формати: групові тренінги; кар'єрні майстерні; індивідуальні консультації; онлайн-вебінари; зустрічі з роботодавцями; практикуми з підготовки резюме.

Очікуваний результат: не менше 180 жінок пройдуть навчально-кар'єрну програму, не менше 120 учасниць отримають індивідуальні кар'єрні консультації, а не менше 60 жінок будуть направлені на співбесіди, стажування, навчальні програми або програми самозайнятості.

Компонент 3. Психологічна підтримка та відновлення впевненості

На відміну від попереднього проєкту, де психологічна підтримка була одним із додаткових елементів, у новій ініціативі вона стає центральним напрямом. Це зумовлено тим, що безробіття часто супроводжується

емоційним виснаженням, зниженням самооцінки, тривожністю щодо майбутнього та відчуттям втрати соціальної ролі.

Основні активності:

- Індивідуальні психологічні консультації.
- Групи підтримки для безробітних жінок.
- Тренінги з відновлення впевненості.
- Заняття з управління стресом.
- Практикуми з мотивації та планування майбутнього.
- Психоедукаційні зустрічі щодо впливу безробіття на сімейні відносини.

Очікуваний результат: не менше 100 жінок отримають індивідуальну психологічну підтримку, а не менше 150 учасниць візьмуть участь у групових заходах з відновлення психологічної стійкості.

Компонент 4. Сімейна стійкість і баланс між роботою та родиною

Цей компонент є інноваційним для продовження InclusiveShe, оскільки переводить проблему жіночого безробіття з вузько економічної площини у ширший соціальний контекст.

Основні теми:

- Безробіття і зміна ролей у сім'ї.
- Емоційна підтримка в родині.
- Комунікація між партнерами в період професійної кризи.
- Поєднання роботи, догляду за дітьми та домашніх обов'язків.
- Планування сімейного бюджету в умовах втрати доходу.
- Підтримка жінки з боку родини під час повернення до праці.

Формати: групові тренінги для жінок; сімейні консультації за згодою учасниць; відкриті лекції для членів родин; інформаційні матеріали для сімей; онлайн-зустрічі з психологами та соціальними працівниками.

Очікуваний результат: не менше 80 жінок отримають підтримку з питань поєднання зайнятості та сімейних обов'язків. Не менше 40 сімей будуть залучені до консультаційних або просвітницьких активностей.

Компонент 5. Партнерство з роботодавцями та громадами

Для забезпечення практичного результату проєкт має не лише навчати жінок, а й створювати реальні канали їхнього виходу на ринок праці.

Основні активності:

- Формування бази роботодавців, відкритих до працевлаштування жінок.
- Проведення ярмарку можливостей для безробітних жінок.
- Зустрічі з представниками бізнесу.
- Інформаційні сесії щодо гнучких форм зайнятості.
- Підписання меморандумів про співпрацю.
- Поширення рекомендацій для роботодавців щодо підтримки жінок після перерви у зайнятості.

Очікуваний результат: не менше 20 роботодавців будуть залучені до проєкту, не менше 5 меморандумів буде підписано з партнерами, а не менше 50 жінок отримають конкретні можливості для працевлаштування, стажування, навчання або самозайнятості.

Очікувані результати проєкту:

Кількісні результати

- 300 безробітних жінок пройдуть первинну оцінку потреб;
- 180 жінок отримають персональні плани професійного відновлення;
- 180 жінок пройдуть кар’єрно-освітню програму;
- 120 жінок отримають індивідуальні кар’єрні консультації;
- 100 жінок отримають психологічну підтримку;
- 150 жінок долучаться до групових заходів із психологічної стійкості;
- 80 жінок отримають підтримку щодо поєднання зайнятості та сімейних обов’язків;
- 20 роботодавців будуть залучені до партнерської мережі;
- 50 жінок отримають конкретні можливості для працевлаштування, стажування, перекваліфікації або самозайнятості;

Якісні результати. Очікується, що учасниці:

- підвищать упевненість у власних професійних можливостях;
- краще розумітимуть власні кар'єрні перспективи;
- отримають практичні інструменти пошуку роботи;
- зможуть ефективніше поєднувати професійні та сімейні ролі;
- зменшать рівень емоційної напруги, пов'язаної з безробіттям;
- матимуть доступ до сталої мережі підтримки після завершення проєкту.

У таблиці 2.2 наведено план реалізації проєкту.

Таблиця 2.2

План реалізації проєкту «ReStart Her: комплексна підтримка безробітних жінок, сімейної стійкості та професійного відновлення у Вінницькій області»

№	Захід	Формат	Орієнтовна кількість учасниць	Період
1	Створення координаційної групи проєкту	офлайн/онлайн	10 партнерів	1 місяць
2	Первинна оцінка потреб безробітних жінок	індивідуально	300 жінок	1–3 місяці
3	Розроблення персональних планів підтримки	індивідуально	180 жінок	2–4 місяці
4	Кар'єрні тренінги	офлайн/онлайн	180 жінок	2–7 місяці
5	Індивідуальні кар'єрні консультації	офлайн/онлайн	120 жінок	2–8 місяці
6	Психологічні консультації	індивідуально	100 жінок	2–8 місяці
7	Групи психологічної підтримки	офлайн/онлайн	150 жінок	3–8 місяці
8	Тренінги із сімейної стійкості	офлайн/онлайн	80 жінок	4–8 місяці
9	Зустрічі з роботодавцями	офлайн	100 учасниць	5–8 місяці
10	Ярмарок можливостей для жінок	офлайн/гібридно	150 учасниць	8 місяць
11	Підготовка аналітичного звіту	дослідження	300 респонденток	7–9 місяці
12	Підсумковий круглий стіл	офлайн/гібридно	50 учасників	9 місяць

Інноваційність нового проєкту полягає у переході від традиційної моделі допомоги безробітним, яка часто обмежується вакансіями і навчанням, до інтегрованої моделі підтримки жінки як працівниці, матері, членкині сім'ї та активної учасниці громади.

Таким чином, проєкт не лише допомагає жінці знайти роботу, а й відновлює її здатність діяти, планувати, ухвалювати рішення та зберігати стійкість у сімейному середовищі.

Стійкість забезпечуватиметься через використання вже створеної інфраструктури попереднього проєкту InclusiveShe: вебресурсу, освітніх матеріалів, каталогу консультантів, партнерської мережі та досвіду співпраці з центрами зайнятості .

Потенційні партнери

- Вінницький обласний центр зайнятості;
- районні та міські філії центру зайнятості;
- Вінницьку обласну військову адміністрацію;
- органи місцевого самоврядування територіальних громад;
- ГО «Соціальна перспектива»;
- Вінницький інститут Університету «Україна»;
- роботодавців Вінницької області;
- жіночі громадські організації;
- психологів і соціальних працівників;
- освітні заклади та центри професійного навчання;
- бізнес-асоціації та підприємницькі клуби.

Проєкт сприятиме розвитку Вінницької області у кількох вимірах.

По-перше, він підвищить економічну активність жінок, які через безробіття тимчасово втратили зв’язок із ринком праці. По-друге, він посилить соціальну згуртованість громад, оскільки підтримка жінки матиме позитивний вплив не лише на неї особисто, а й на її сім’ю. По-третє, проєкт сприятиме формуванню більш чутливої регіональної політики зайнятості, яка враховує не лише професійні, а й сімейні, психологічні та соціальні бар’єри.

У стратегічному вимірі проєкт може стати пілотною регіональною моделлю комплексної підтримки безробітних жінок, яку надалі можна масштабувати в інших громадах Вінницької області та адаптувати для інших регіонів України.

Узагальнена логіка проєкту

Проблема: жіноче безробіття у Вінницькій області має не лише економічні, а й сімейно-психологічні наслідки.

Попередній ресурс: проєкт InclusiveShe уже створив базову інфраструктуру підтримки жінок, освітні матеріали, партнерства та консультаційні механізми.

Новий фокус: підтримка безробітної жінки не лише як потенційної підприємиці, а як людини, яка потребує кар'єрного, психологічного, сімейного та соціального супроводу.

Ключове рішення: створення на базі центру зайнятості комплексної моделі підтримки, що поєднує професійне відновлення, психологічну допомогу, сімейну стійкість і вихід на ринок праці.

Очікуваний ефект: підвищення зайнятості жінок, зменшення негативного впливу безробіття на сім'ї, посилення людського капіталу громад і формування сталої регіональної моделі підтримки жінок.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було здійснено емпіричне дослідження впливу жіночого та чоловічого безробіття на сімейні відносини, а також обґрунтовано зміст соціального проєкту, спрямованого на зниження негативних наслідків безробіття для сімейної взаємодії. Дослідження проведено на базі Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості, що дало змогу розглянути проблему не лише в теоретичній площині, а й у контексті реальної практики соціальної роботи, кар'єрного консультування, професійного навчання та підтримки безробітних осіб.

Було визначено програму, методи та організацію емпіричного дослідження. Його логіка передбачала поєднання трьох взаємопов'язаних етапів, а саме аналізу статистичних і аналітичних матеріалів служби

зайнятості, анкетування 30 клієнтів центру зайнятості та експертного опитування 5 працівників установи. Така структура дозволила поєднати кількісне бачення проблеми із суб'єктивним досвідом безробітних жінок і чоловіків, а також із професійними оцінками фахівців, які безпосередньо працюють із клієнтами центру зайнятості.

Аналіз статистичних матеріалів засвідчив наявність гендерних відмінностей у зверненні за послугами та результативності працевлаштування. Жінки становили більшу частину отримувачів послуг центру зайнятості, однак відсоток їхнього працевлаштування був нижчим, ніж серед чоловіків. Водночас жінки активніше користувалися інструментами професійного навчання та ваучерами, що свідчить про вищу потребу в перекваліфікації, адаптації до змін ринку праці та пошуку нових професійних траєкторій.

Результати анкетування клієнтів центру зайнятості підтвердили, що безробіття негативно впливає на матеріальне становище сім'ї, емоційний клімат, розподіл сімейних ролей, рівень конфліктності та суб'єктивне відчуття власної значущості в родині. Для більшості респондентів втрата роботи стала не лише економічною проблемою, а й чинником внутрішньосімейної напруги. Особливо виразно це проявилося серед жінок, які частіше зазначали погіршення матеріального становища сім'ї, зростання домашнього та доглядового навантаження, зниження впевненості у собі, нестачу психологічної підтримки та ускладнення сімейної комунікації.

Порівняння жіночого і чоловічого безробіття показало, що вони по-різному переживаються в сімейному середовищі. Чоловіче безробіття частіше пов'язується зі статусними втратами, зниженням самооцінки, роздратуванням і переживанням втрати ролі годувальника. Натомість жіноче безробіття має більш повсякденний і комплексний вплив, оскільки воно часто поєднується з неоплачуваною домашньою працею, доглядом за дітьми, залежністю від доходу інших членів родини та обмеженими можливостями швидкого повернення до зайнятості.

Експертне опитування працівників центру зайнятості підтвердило результати анкетування та поглибило їхню інтерпретацію. Фахівці наголосили, що безробітні жінки частіше потребують комплексної підтримки, яка має охоплювати не лише кар'єрне консультування і професійне навчання, а й психологічний супровід, допомогу у відновленні впевненості, підтримку в поєднанні працевлаштування із сімейними обов'язками та інформування про гнучкі форми зайнятості. Експертні оцінки засвідчили, що центр зайнятості може виконувати не лише функцію посередника між клієнтом і роботодавцем, а й роль важливого осередку первинного виявлення соціальних труднощів та скерування людини до відповідних сервісів підтримки.

На основі отриманих результатів у розділі було обґрунтовано доцільність розроблення соціального проєкту «ReStart Her: комплексна підтримка безробітних жінок, сімейної стійкості та професійного відновлення у Вінницькій області». Запропонований проєкт логічно продовжує раніше реалізовану ініціативу «Центр бізнес-консультування InclusiveShe: Жіноча Сила в Підприємництві», однак зміщує акцент із переважно підприємницької підтримки на ширшу модель соціального, психологічного, кар'єрного та сімейно орієнтованого супроводу. Його зміст відповідає результатам емпіричного дослідження, оскільки передбачає індивідуальну оцінку потреб, персональні плани підтримки, кар'єрні консультації, психологічну допомогу, заходи із сімейної стійкості та партнерство з роботодавцями.

Отже, другий розділ дозволив не лише виявити особливості впливу безробіття на сімейні відносини, а й перейти до практичного обґрунтування шляхів соціальної підтримки. Проведене дослідження довело, що ефективна допомога безробітним жінкам має бути комплексною, індивідуалізованою та чутливою до сімейного контексту.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було здійснено теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення впливу жіночого і чоловічого безробіття на сімейні відносини, а також визначено можливості соціальної роботи і діяльності центру зайнятості щодо мінімізації негативних наслідків безробіття для сім'ї. Проведене дослідження підтвердило, що безробіття не можна розглядати лише як економічну проблему, пов'язану з відсутністю оплачуваної праці та втратою доходу. Воно має значно ширший соціальний, психологічний і сімейний вимір, оскільки впливає на самооцінку людини, її соціальний статус, розподіл ролей у родині, емоційний клімат, рівень конфліктності та стабільність внутрішньосімейної взаємодії.

У межах виконання першого завдання було проаналізовано теоретичні підходи до розуміння безробіття як соціально-економічного явища. З'ясовано, що безробіття виступає наслідком дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили, структурних змін на ринку праці, кризових процесів в економіці, воєнних викликів, переміщення населення, скорочення робочих місць та невідповідності професійних компетентностей актуальним потребам роботодавців. Водночас у соціальній площині безробіття є чинником життєвої нестабільності, оскільки воно послаблює економічну самостійність людини, підвищує залежність від інших членів сім'ї, обмежує можливості планування майбутнього та може спричиняти психологічне напруження.

Теоретичний аналіз також дав змогу встановити, що вплив безробіття на сімейні відносини проявляється через зміну матеріального становища сім'ї, перегляд звичного розподілу обов'язків, трансформацію ролей, загострення конфліктів і зниження відчуття особистої значущості безробітного члена родини. У сімейній системі втрата роботи однією особою часто позначається на всіх її членах, оскільки змінюється структура доходів, побутове навантаження, очікування щодо відповідальності та емоційна атмосфера. Саме

тому безробіття доцільно розглядати не лише як індивідуальну трудову проблему, а як чинник трансформації сімейного функціонування.

У межах виконання другого завдання було охарактеризовано особливості жіночого і чоловічого безробіття у контексті сімейних ролей, внутрішньосімейної взаємодії та можливостей соціальної підтримки. Встановлено, що чоловіче безробіття частіше пов'язується з переживанням втрати статусу годувальника, зниженням самооцінки, роздратуванням, замкненістю або небажанням відкрито звертатися по допомогу. Жіноче безробіття, своєю чергою, частіше поєднується з посиленням неоплачуваної домашньої праці, доглядом за дітьми чи іншими членами родини, зростанням фінансової залежності, зниженням упевненості в собі та ускладненням повернення на ринок праці. Отже, жіноче і чоловіче безробіття мають спільні наслідки, але відрізняються механізмами впливу на сім'ю.

Особливу увагу в роботі було приділено ролі соціальної роботи та центру зайнятості у підтримці безробітних осіб. Доведено, що центр зайнятості в сучасних умовах виконує не лише адміністративну функцію реєстрації безробітних і підбору вакансій, а й ширшу соціальну функцію, пов'язану з консультуванням, професійним навчанням, перенавчанням, психологічною підтримкою, інформуванням про грантові можливості, сприянням самозайнятості та взаємодією з роботодавцями. Саме поєднання кар'єрного, освітнього, психологічного та соціального супроводу створює умови для більш ефективного подолання наслідків безробіття, особливо серед осіб, які мають додаткові сімейні, соціальні або психологічні бар'єри.

У межах виконання третього завдання було розроблено програму та проведено емпіричне дослідження на базі Вінницької філії Вінницького обласного центру зайнятості. Дослідження мало комплексний характер і включало аналіз статистичних та аналітичних матеріалів служби зайнятості, анкетування 30 клієнтів центру зайнятості та експертне опитування 5 працівників установи. Такий підхід дозволив поєднати офіційні дані, особистий досвід безробітних жінок і чоловіків, а також професійне бачення

фахівців, які безпосередньо працюють із клієнтами. Це забезпечило більш повне розуміння того, як безробіття впливає не лише на зайнятість, а й на сімейне життя, емоційний стан і соціальну стабільність людини.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що безробіття негативно впливає на матеріальне становище сім'ї, емоційний клімат, розподіл сімейних обов'язків, рівень конфліктності та суб'єктивне сприйняття власної ролі в родині. Більшість опитаних респондентів зазначили погіршення добробуту сім'ї, появу або посилення напруги у стосунках, зміну розподілу обов'язків і потребу в додатковій підтримці. Особливо виразними ці наслідки виявилися серед жінок, які частіше повідомляли про посилення доглядового та побутового навантаження, дефіцит психологічної підтримки, зниження відчуття власної значущості та більшу потребу в комплексному супроводі. Це підтвердило вихідне припущення про те, що жіноче безробіття має більш багатовимірний вплив на сімейну систему.

Експертне опитування працівників центру зайнятості підтвердило отримані результати та дало змогу уточнити напрями практичної підтримки. Фахівці наголосили, що безробітні жінки з сімейними та доглядовими обов'язками є однією з груп, яка потребує особливої уваги, оскільки їхні труднощі не обмежуються пошуком роботи. Вони часто потребують відновлення професійної впевненості, психологічної допомоги, гнучких форматів зайнятості, доступу до перекваліфікації, підтримки у поєднанні роботи з сімейними обов'язками та допомоги у стабілізації сімейних відносин. Таким чином, емпіричний етап дослідження підтвердив необхідність переходу від вузького підходу до працевлаштування до комплексної моделі соціальної підтримки.

У межах виконання четвертого завдання було узагальнено результати емпіричного дослідження та обґрунтовано зміст соціального проєкту, спрямованого на зниження негативного впливу безробіття на сімейні відносини. Запропонований проєкт ReStart Her передбачає комплексну підтримку безробітних жінок, сімейної стійкості та професійного відновлення

у Вінницькій області. Його зміст охоплює первинну оцінку потреб, розроблення персональних планів підтримки, кар’єрне консультування, професійне навчання, психологічну допомогу, групи підтримки, заходи із сімейної стійкості, роботу з роботодавцями та партнерську взаємодію між центром зайнятості, громадськими організаціями, освітніми закладами, місцевою владою і бізнесом. Такий проєкт логічно продовжує попередні ініціативи підтримки жіночої економічної активності, але розширює їх у напрямі соціально-психологічного та сімейно орієнтованого супроводу.

Отже, мету кваліфікаційної роботи досягнуто, а поставлені завдання виконано. У роботі теоретично обґрунтовано сутність безробіття як соціально-економічного явища, розкрито його вплив на сімейні відносини, охарактеризовано гендерні особливості жіночого і чоловічого безробіття, проведено емпіричне дослідження на базі центру зайнятості та запропоновано практичний соціальний проєкт підтримки. Загальний висновок полягає в тому, що мінімізація негативного впливу безробіття на сім’ю потребує не лише сприяння працевлаштуванню, а й комплексної соціальної роботи, яка враховує професійні, психологічні, сімейні та гендерні аспекти життєвої ситуації людини. Саме така модель підтримки може сприяти відновленню економічної активності безробітних осіб, зміцненню сімейної стійкості та підвищенню ефективності діяльності центру зайнятості в умовах сучасних соціальних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична та статистична інформація. Вінницький обласний центр зайнятості. URL: https://vin.dcz.gov.ua/analitics/76

2. Атаманюк Р. Ф. Ринок праці України: проблеми та можливості їх вирішення. *Актуальні проблеми економіки.* 2024. № 1 (271). С. 55–65. DOI: https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-271-55-65

3. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни *Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing»,* 2022. С. 1106–1113

4. Богданович В.В. Ринок праці України сьогодення та перспективи майбутнього. *Економічний простір.* 2025. № 199. С. 274–282.

5. Войтовська А. І. Проєктна діяльність у соціальній роботі: навчально-методичний посібник. Умань : ЦП Компринт. 2024. 118 с.

6. Гапочка В.М. Соціальний захист безробітних: реалії сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Право*. 2022. № 74. с. 171–175

7. Горбунова В., Савиченко О., Тичина І., Портницька Н. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я. Вид. 2-ге, оновлене та доповнене. 2024. 112 с.

8. Давиденко Г.В. Соціальна робота у період кризових змін: сучасні візії: кол. монографія / за наук. ред. Ю.В.Пелеха. Рівне : Волинські обереги, 2023. 308 с.

9. Давиденко Г.В., Балахонова О.В. Основні принципи та завдання соціального захисту населення. *Подільський науковий вісник*. 2022. № 3(23)_4(24) 2022. С. 124-129

10. Давиденко Г.В., Попенюк В.М. Безробіття як чинник трансформації сімейних ролей і внутрішньосімейної взаємодії. *Подільський науковий вісник.* 2026. № 2. С https://pnv.in.ua/index.php/10-resources/magazine/104-2026

11. Давиденко Г.В., Саволюк С.А. Визначення основних суб’єктів у процесі надання соціальних послуг. *Науково-практичний журнал «Подільський науковий вісник»*. 2025. № 2. С. 57-66

12. Давиденко Г.В., Швед В.В., Саволюк С.А. Види соціальних послуг та особливості їх надання для вразливих категорій населення в умовах військових дій. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 5. С. 23–31.

13. Давиденко Г.В. Швед В.В., Саранча І.Г., Омельченко О.В. Стрес і професійне вигорання у діяльності соціальних працівників: психологічні детермінанти та професійні ризики. *Журнал «Наукові інновації та передові технології». Серія «Психологія».* № 1(53) 2026. С. 1732-1747

14. Капська А. Й. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 312 с.

15. Клімашевська В.О., Коровіна Н.В. Тенденції ринку праці в Україні в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2024. № 10. С. 260–267

16. Коляда Н. М., Карпич І. А. Соціальна політика навч. посіб. Луцьк Вежа-Друк, 2024. 192 с.

17. Кравченко О.О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona.* 2022. № 42(1). С. 63–71

18. Кузьменко Г.О., Телендій А.А. Роль державних органів у регулюванні ринку праці та забезпеченні зайнятості в Україні. *Публічне урядування*. 2024. № 3 (40). С. 18–25. DOI: https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3(40)-3

19. Кузьмін В.В. Соціологічні та психолого-педагогічні технології діяльності кар'єрного радника в сучасних умовах. P*sychological patterns of social processes and personality development in modern society : Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. PP.228-254.

20. Кущенко І. В., Орьол О. В. Особливості криз шлюбних стосунків у сучасному українському суспільстві у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія Психологія.* 2025. Т. 36(75). № 5. С. 60–68

21. Ляшенко О.М. Основи соціальної політики: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 288 с.

22. Мірошниченко О., Назаренко В., Степаненко О., Соцька А., Ждан П. Працевлаштування осіб з інвалідністю: практичний посібник. Київ, 2023. 80 с.

23. Мокрицька Н. П. Право соціального забезпечення: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 536 с.

24. Нечипорук Н. Міжсекторна взаємодія у наданні соціальних послуг в умовах війни. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2022. № 4. С. 65–73.

25. Николаєва В.І. Державне управління соціальною політикою та системою соціальної роботи на рівні громади. Менеджер. *Вісник ДонДУУ. Серія «Державне управління»*. 2018. 1(78). С. 20-27

26. Олексієнко Л.А., Підлипна Р.П., Данилюк О.І. Організація соціальних послуг в умовах війни. *Науковий погляд: економіка та управління.* 2023. № 1(81). С. 150–158.

27. Олійник І.В. Соціальна реабілітація як один із напрямів професійної діяльності фахівця із соціальної роботи. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. 2021. № 2 (22). С. 59-66

28. Омельченко О.В. Стратегічний фандрайзинг у соціальній роботі: принципи, методи та інноваційні підходи для ефективного залучення ресурсів. *Матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь: освіта, наука, духовність»*, м. Київ, 2024 р. С. 346-349 https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Molod_osvita_nauka_duhovnist/2024/molod24.pdf

29. Омельченко О.В. Еволюція фандрайзингу в соціальній роботі: від традиційних методів до сучасних стратегій. *«Ввічливість. Humanitas»*. № 2. 2024. URL: http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/issue/view/104

30. Пєша І. В., Кузьмін В. В., Єрьоменко Г. М., Лях Т. Л. Соціальна робота з сім’ями, дітьми та молоддю навч. посіб. Київ Компринт, 2023. 255 с

31. Пищуліна О., Макаревич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. *Центр Разумкова*. Липень 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf

32. Платонова О.Г. Формування готовності працівників соціальної сфери до організації роботи в сфері дозвілля. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2017. Вип. 142. С. 142-144.

33. Поляничко А. О., Кирилюк А. В. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник. Суми: ФОП Цьома, 2020. 336 с.

34. Про зайнятість населення: Закон України № 5067-VI поточна редакція від 12.09.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5067-17?utm_source=chatgpt.com#Text

35. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг суб'єктам ринку праці кар'єрними радниками, спеціалізованими кар'єрними радниками, консультантами по роботі з роботодавцями: Постанова КМУ № 237 поточна редакція від 17.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237-2023-%D0%BF#Text

36. Про соціальні послуги: Закон України № 2671-VIII, поточна редакція 16.06.2025 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

37. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг суб'єктам ринку праці кар'єрними радниками, спеціалізованими кар'єрними радниками, консультантами по роботі з роботодавцями: Постанова КМУ № 237 поточна редакція від 17.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237-2023-%D0%BF#Text

38. Ревко А.М., Чумак К.Ю. Фандрайзинг соціальних проєктів як інструмент соціального розвитку територіальних громад. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2021. № 3(23). С.57-64

39. Ринок праці в Україні: підсумки 2024 року. (2024). URL: http://pmguinfo.dp.ua/ukraina/8563-rinok-pratsi-v-ukrajini-pidsumki-2024-roku.

40. Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.

41. Савчук О.М. Використання моделі супервізії в соціальній роботі. *ІІ Збірник тез конференції «Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні досягти європейського рівня якості послуг?»*. 2017. С. 224-227.

42. Сільвестрова О. Ю. Технології соціальної допомоги: навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2023. 104 с.

43. Слюсар Л. І. Українська сім’я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка.* 2023. № 2(52). С. 3–20.

44. Слюсар Л. І. Резильєнтність сім’ї в умовах довготривалої війни в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 2(60). С. 3–19

45. Чорнобаєв А. А. Гендерні аспекти розвитку українського ринку праці як чинника модернізації економічної політики підприємства. *Економіка і організація управління.* 2024. № 2(54). С. 172–181.

46. Штундер І. О. Сучасні фактори змін в системі зайнятості України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39

47. Decent work and the 2030 Agenda for sustainable development. Internatoinal Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/topics-and-sectors/decent-work-and-2030-agenda-sustainable-development?utm_source

48. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights?utm_source

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета

Вплив жіночого або чоловічого безробіття на сімейні відносини та потребу в соціальній підтримці

Шановна респондентко, шановний респонденте.

Просимо Вас взяти участь в анонімному опитуванні, метою якого є вивчення впливу безробіття на сімейні відносини, розподіл ролей у сім'ї, емоційний стан та потребу в соціальній підтримці. Отримані результати будуть використані лише в узагальненому вигляді для наукового дослідження.

1. Ваша стать

1. Жіноча
2. Чоловіча

2. Ваш вік

1. До 25 років
2. 26–35 років
3. 36–45 років
4. 46–55 років
5. 56 років і старше

3. Ваш сімейний стан

1. Неодружений(а)
2. Одружений(а) / у шлюбі
3. Проживаю з партнером
4. Розлучений(а)
5. Вдівець / вдова

4. Чи є у Вас діти

1. Так
2. Ні

5. Як довго Ви перебуваєте без роботи

1. До 3 місяців
2. 3–6 місяців
3. 6–12 місяців
4. Понад 1 рік

6. Основна причина втрати роботи

1. Скорочення / звільнення

2. Переїзд / вимушене переміщення
3. Сімейні обставини
4. Стан здоров’я
5. Завершення трудового договору
6. Інше

7. Чи зверталися Ви до центру зайнятості

1. Так
2. Ні

8. Які послуги центру зайнятості Ви отримували

1. Підбір вакансій
2. Консультування
3. Професійне навчання / перенавчання
4. Ваучер на навчання
5. Психологічна підтримка
6. Консультації щодо грантів / самозайнятості
7. Не отримував(ла)

9. Як безробіття вплинуло на матеріальне становище Вашої сім’ї

1. Майже не вплинуло
2. Незначно погіршило
3. Помітно погіршило
4. Дуже суттєво погіршило

10. Чи змінився у Вашій сім’ї розподіл обов’язків після втрати роботи

1. Так, суттєво
2. Так, частково
3. Ні

11. Що саме змінилося найбільше

1. Я став(ла) більше займатися домашньою роботою
2. Інший член сім’ї взяв на себе більше фінансової відповідальності
3. Я став(ла) більше відповідати за дітей
4. У сім’ї виникли суперечки щодо обов’язків
5. Суттєвих змін не було

12. Чи вплинуло безробіття на Ваше відчуття власної значущості в сім’ї

1. Дуже негативно
2. Скоріше негативно
3. Не вплинуло
4. Скоріше позитивно
5. Дуже позитивно

13. Як часто через безробіття у Вашій сім’ї виникають конфлікти

1. Дуже часто
2. Часто
3. Іноді
4. Рідко
5. Не виникають

14. Як загалом змінилися Ваші сімейні стосунки після втрати роботи

1. Значно погіршилися
2. Скоріше погіршилися
3. Не змінилися
4. Скоріше покращилися
5. Значно покращилися

15. Які емоції Ви найчастіше переживаєте у зв'язку з безробіттям

1. Тривога
2. Роздратування
3. Сором
4. Почуття провини
5. Пригніченість
6. Надія
7. Інше

16. Чи відчуваєте Ви психологічну підтримку з боку сім'ї

1. Так, у достатній мірі
2. Частково
3. Майже не відчуваю
4. Не відчуваю зовсім

17. Як Ви вважаєте, чи сприймається безробіття жінки і чоловіка в сім'ї однаково

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

18. Яка підтримка для Вас зараз є найбільш потрібною

1. Допомога у працевлаштуванні
2. Професійне навчання / перекваліфікація
3. Психологічне консультування
4. Сімейне консультування
5. Юридична допомога
6. Матеріальна підтримка
7. Допомога з доглядом за дітьми

19. Які форми підтримки з боку центру зайнятості Ви вважаєте найбільш корисними

1. Індивідуальні консультації
2. Тренінги / навчання
3. Психологічна підтримка

4. Інформування про вакансії
5. Сприяння самозайнятості / грантам
6. Комплексний супровід

20. Що, на Вашу думку, найбільше допомогло б зменшити негативний вплив безробіття на сімейні відносини
Відкрита відповідь